

DROGANVÄNDNING, KÄNNEDOM OCH ATTITYDER

- En kvantitativ undersökning bland unga i Jakobstad

Helsingfors universitet

Statsvetenskapliga fakulteten

Socialt arbete

Magistersavhandling

Mars 2021

Heidi Svenfelt

Handledare: Helena Blomberg-Kroll
& Christian Kroll

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Statsvetenskapliga fakulteten		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Magisterprogrammet i samhällsvetenskaper	
Tekijä – Författare – Author Heidi Svenfelt			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Droganvändning, kännedom och attityder – En kvantitativ undersökning bland unga i Jakobstad			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Socialt arbete			
Työn laji – Arbetets art – Level Magistersavhandling		Aika – Datum – Month and year 03/2021	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 78
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Den ökade droganvändningen som varit påtaglig i Finland sedan 1990-talet har beskrivits som ett ”ungdomsfenomen” och lett till diskussioner gällande en eventuellt pågående normalisering av droganvändning bland unga finländare. Även i staden Jakobstad har normaliseringsfrågan varit aktuell i och med det fokus som riktades mot ungdomsbrottsligheten i staden år 2016. Trots att studier som tangerar aspekter av normalisering av droganvändning i Finland tidigare publicerats, har endast ett fåtal anlagt ett holistiskt perspektiv på eventuella normaliseringstendenser och även färre har genomförts med ungdomar som målgrupp. I och med vikten av att anpassa drogförebyggande interventioner till aktuella användningsmönster och attityder ter sig en studie med fokus på eventuella indikationer på en normalisering av droganvändning bland unga relevant.</p> <p>I avhandlingen granskas droganvändning bland niondeklassare i Jakobstad ur ett normaliseringsperspektiv. Niondeklassarnas användningsmönster, kunskaper samt attityder kartläggs och analyseras med Parker et al:s (1998, 2002) normaliseringsstes som teoretisk referensram. Studiens syfte var således att ge övergripande bild av den rådande situationen vad gäller ungdomars droganvändning, kännedom och attityder samt reflektera över vad detta kan betyda för det drogförebyggande arbetet. Studien, som utfördes som en elektronisk enkätundersökning, besvarades av 176 svensk- och finskspråkiga niondeklassare i Jakobstad.</p> <p>Ur studiens resultat framkom tämligen få tecken på ett normaliserat förhållningssätt bland ungdomarna gentemot droganvändning. Majoriteten av niondeklassarna hade aldrig använt droger och uppvisade lite intresse för framtida experimentering. Största delen av deltagarna rapporterade även relativt negativa attityder gentemot droger. Vänners droganvändning stod i förhållande till elevernas nyfikenhet och attityder (droganvändning bland vänner var i samband med en ökad nyfikenhet och positivare attityder gentemot droger) och denna faktors betydelse för det drogförebyggande arbetet diskuteras. Samtidigt visar studien på att en del ungdomar verkar ha ett tolerant förhållningssätt gentemot cannabis (och även till lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner) och dessa resultatets implikationer för det drogförebyggande arbetet lyfts fram.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Droganvändning, normalisering, ungdomar, niondeklassare, Jakobstad, drogförebyggande arbete, socialt arbete			
Ohjaaja tai ohjaajat –Handledare – Supervisor or supervisors Helena Blomberg-Kroll & Christian Kroll			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingfors universitets bibliotek, Helsinki University Library			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehållsförteckning

1 Inledning	3
1.1 Studiens syfte och forskningsfrågor	4
2 Teori	6
2.1 Normaliseringstesen	6
2.2 Kritik mot normaliseringsteorin och uppkomsten av differentierad normalisering.....	10
3 Droganvändning i en finsk kontext	13
3.1 På väg mot normalisering i Finland?	13
3.1.1 Aktuell drogstatistik och forskning	15
3.2 Jakobstad.....	18
4 Metod	21
4.1 Forskningsfrågorna i relation till studiens teoretiska referensram	21
4.2 Enkätstudie som datainsamlingsmetod	22
4.3 Utformning av studiens frågeformulär	23
4.3.1 Elektroniskt enkätprogram	28
4.4 Tillvägagångssätt	28
4.5 Respondenter	29
4.7 Validitet, reliabilitet och etik.....	34
4.7.1 Reliabilitet och validitet	35
4.7.2 Etiska överväganden	36
5 Resultat	39
5.1 Droganvändning, kännedom och attityder	39
5.2 Undersökning av samband	44
5.3 Sammanfattning av resultaten i ljuset av avhandlingens forskningsfrågor	46
5.3.1 Niondeklassarnas droganvändning, kännedom om och attityder gentemot droger	46
5.3.2 Resultaten mot bakgrund av normaliseringstesen	48
6 Diskussion	51
6.1 Metoddiskussion	51
6.2 Resultaten i ljuset av drogförebyggande arbete	52
6.3 Rekommendationer för vidare studier	55
Källförteckning.....	56
Tabellförteckning	62
Bilagor.....	63

1 Inledning

Sedan 1990-talet har droganvändningen i Finland fyrdubblats och trenden tyder även på att användningen växer år för år (Karjalainen et al., 2019a). Under de senaste fyra åren har man dessutom kunnat notera att användningen av en del substanser (såsom kokain) åter igen ökat efter att tidigare ha minskat i mer än ett decennium.

Den ökade droganvändningen har kopplats med utvecklingar i ungdomskulturen. Studier (se bl.a. Hakkarainen & Metso, 2003; Rönkä & Markkula, 2020) har till och med beskrivit den ökade droganvändningen i Finland som ett *ungdomsfenomen*. 1990-talets narkotikavåg förde syntetiska droger (såsom amfetamin och MDMA) till Finland och användningen av dessa kom att hitta sin plats i ungas festkultur, samtidigt som cannabisanvändning kom att få ett rykte som en effektiv avslappningsmetod (Rönkä & Markkula, 2020:18). Under 2000-talet kom även ett större värde att tillskrivas upplevelser och njutning bland den yngre generationen, vilket ledde till att experimentering med droger även spred sig till unga utanför den egentliga festkulturen (Hakkarainen & Metso, 2003:254). Även statistikuppgifter stöder tankar om droganvändning som ett ungdomsfenomen. Enligt den senaste övergripande europeiska narkotikarapporten har ungefär 17 % av finländare i åldern 15 till 34 testat på cannabis, vilket är en ökning sedan fyra år tillbaka (Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk, 2020:18). I den senaste enkätundersökningen *Hälsa i skolan* (THL, 2019) kom det även fram att 9 % av Finlands högstadiel elever har testat på droger, vilket är en ökning sedan den senaste undersökningen från år 2017.

Trots att siffrorna beträffande droganvändning fortfarande är relativt små, menar forskare (Rönkä & Markkula, 2020:18) att ökningen som skett tyder på att droger utgör en tilltagande del av ungas vardag. Detta är även synligt i de attityder som unga uppvisar gentemot droger och droganvändning. I enkätundersökningen *Hälsa i skolan* (THL, 2019) framkommer att ungdomar jämfört med tidigare år uppvisar mer positiva inställningar gentemot droganvändning och att drygt hälften av Finlands högstadiel elever uppfattar riskerna med cannabisanvändning vara tämligen små. Fler högstadiel elever än tidigare påstår sig även veta vart de ska vända sig ifall de vill köpa droger och upplever dessutom köpanandet som relativt enkelt.

I staden Jakobstad har trenden inte gått obemärkt förbi. För drygt fyra år sedan utpekades staden som värst i Svenskfinland då det gäller ungdomsbrottslighet, varav en av de största bidragande

faktorerna ansågs vara den betydande droganvändningen (Gröhn, Lång & Ekholm, 2016). Sedan dess har ungdomarnas droganvändning med jämna mellanrum skapat rubriker i lokala dagstidningar. Myndigheter och föräldrar har med oro lyft fram droganvändningen i staden och diskussionen om drogförebyggande åtgärder har varit ständigt pågående.

Såväl i Jakobstad som i övriga Finland har även en mer allmän diskussion pågått om drogernas *normalisering* – det vill säga att droganvändningens status som avvikande beteende håller på att tappa sitt fotfäste i samhället. Av betydelse för denna normaliseringsprocess är inte endast en ökad droganvändning och ökad tillgänglighet av droger, utan även en ökad kunskap om och mer positiva attityder gentemot droger. Ifall den ökade droganvändningen och de mer drogvänliga attityderna bland unga verkligen är ett tecken på en pågående normalisering – och därmed är mer än en tillfällig trend – har detta konsekvenser för det drogförebyggande arbete som utförs. Studier (se bl.a. Hawks, Scott & McBride, 2000; Karlsson, 2006) har lyft fram vikten av att ”matcha” interventioner till målgruppen, vilket innebär att innehåll bör justeras efter de kunskaper och attityder som redan är påtagliga hos målgruppen. Om inte, riskerar interventionerna att producera väldigt få eller till och med inga resultat. Med tanke på vidareutvecklingen av effektiva drogförebyggande åtgärder är därmed den rådande situationen relevant att undersöka – i synnerhet ur ett normaliseringsperspektiv.

1.1 Studiens syfte och forskningsfrågor

Det övergripande syftet med denna avhandling är därmed att undersöka ungas droganvändning på ett så mångsidigt och holistiskt sätt som möjligt mot bakgrund av den så kallade normaliseringstesen och dess olika delområden. Ungas droganvändning kommer att studeras kvantitativt genom en enkätundersökning riktad till samtliga niondeklassare i staden Jakobstad. I och med att denna enkätundersökning utförs vid ett enda tillfälle tar denna studie form av en tvärsnittsstudie, vilket inverkar på studiens målsättning. Resultaten av denna studie kommer därmed att beskriva den aktuella situationen i staden och kan därmed inte säga något om huruvida en eventuell normaliseringsprocess framskrider. Strävan med denna studie är istället att kartlägga och analysera tillgängligheten av droger och ungas kunskaper om och attityder till droganvändning samt granska samspelet mellan dessa. Avhandlingens resultat är ämnade att bidra till utvecklingen av effektiva drogförebyggande åtgärder som överensstämmer med målgruppens förkunskaper och attityder.

För att förankra studien till ett område där tematiken förefaller sig vara särskilt aktuell och resultaten därmed kan komma till stor användning, äger studien alltså rum i staden Jakobstad. I jämförelse med andra tvåspråkiga städer och kommuner i Svenskfinland har staden ansetts vara förknippad med tämligen omfattande drogproblem bland unga. Med ambitionen att koncentrera studien till en åldersgrupp där drogförebyggande arbete är av särskild betydelse, har studiens målgrupp ytterligare begränsats till att utgöras av stadens niondeklassare.

Med detta som bakgrund har tre forskningsfrågor formulerats:

1. *Hur ter sig droganvändningen bland Jakobstads niondeklassare?*
2. *Vilken kännedom om och attityder till droger uppvisar ungdomarna?*
3. *Hur ter sig droganvändningen samt kännedom om och attityder till droger i ljuset av den så kallade normaliseringstesen?*

2 Teori

För att undersöka en eventuell normalisering av droganvändning bland Jakobstads unga utgör Parker et al. (1998, 2002) normaliseringstes studiens teoretiska referensram. I detta kapitel kommer normaliseringstesen att presenteras i sin helhet – allt från dess uppkomst till senare studier som tesen inspirerat. Särskilt fokus riktas till de komponenter som Parker et al. (ibid.) ställer upp som del av en normalisering och som även ligger som grund för avhandlingens empiriska del. I kapitlets senare delar diskuteras en del av den kritik som tesen fått utstå och hur tesen har utvecklats vidare. Den teoretiska referensramen placeras även i kontexten av denna studie och tesens tillämpning tydliggörs.

2.1 Normaliseringstesen

Enligt Emerson (1992:1) innebär *normalisering* en samhällsprocess där ett specifikt avvikande beteende förlorar sin tabubelagda status och (med tiden) vinner en accepterad ställning i samhället. I mitten av 1990-talet kom brittiska forskare att tillämpa begreppet som ett sätt att beskriva den allt mer förekommande droganvändningen bland dåtida brittiska ungdomar (Measham et al., 1994; Parker et al., 1998; Parker et al., 2002). Normalisering fungerade som ett begrepp för forskarna att förklara resultaten av en longitudinell studie där brittiska unga förde fram sina erfarenheter av att växa upp ”drogsmarta” (eng. *drugwise*). Forskarna hade följt med studiens deltagare från att de var 14 (1991) till att de var 18 (1995) och i analysen av resultaten ställdes forskarna inför att hitta förklaringar för hur ungdomarna uppvisade allt mer kännedom om droger, hur majoriteten av de unga hade testat på droger samt hur detta mönster var påtagligt i alla samhällsklasser. Mest av allt kämpade de för att hitta en förklaring för de alltmer positiva inställningar som uppvisades av de deltagare som under studien inte hade rapporterat experimentering med droger. Dessa personer visade även prov på stor kännedom om droger och droganvändning trots avsaknad av egen erfarenhet.

Genom en beskrivning av dessa förändringar, argumenterar Parker et al. (2002:942) för att droganvändning har blivit normaliserad bland brittiska unga. Begreppet normalisering upplevdes passande eftersom Parker et al. (ibid.) beskriver en process där stigmatiserat och avvikande beteende har kommit att bli accepterat i samhället. Detta blev utgångspunkten för den så kallade *normaliseringstesen*. Parker et al. (ibid.) lyfter fram normaliseringstesen som ett mångsidigt mätinstrument för förändringar i sociala beteenden och attityder – specifikt i

samband med droganvändning. Författarna argumenterar att den nuvarande kulturen runt ungas droganvändning markant skiljer sig från de former som förekommit tidigare, vilket betyder att gamla teorier är i behov av en uppdatering.

Normaliseringstesens framhåller med andra ord en form av droganvändning som är långt mer komplex än de förutvarande tankarna om droganvändning som en form av brottslighet eller revolt mot samhällsordningen. Tvärtom anser Parker et al. (2002:943) att unga idag helt har övergett uppfattningar om kopplingar mellan droganvändning och kriminalitet samt abnormitet. Även om det mycket riktigt finns unga som använder droger ”på ett ansvarslost sätt”, har det inom ungdomskulturen växt fram en helt annan typ av droganvändare – Droganvändare som enligt Parker (1997:25 egen övers.) kan beskrivas som ”välanpassade, målinriktade och icke-risktagande unga personer som ser droganvändning som en del av livets repertoar.” Parker et al. (1998:156–157 egen övers.) beskriver vidare hur dessa unga har inkluderat droganvändning som en form av avkoppling och att droganvändningen i de ungas fritid ”konkurrerar med idrott, resor, romantik, shopping, utekvällar, drickande och – viktigaste av allt – skratt i sällskap med vänner”. Med normaliseringstesens syftar med andra ord Parker et al. (2002:943) inte på en normalisering av beroendeframkallande droganvändning, utan hänvisar istället till den droganvändning som numera tycks ha blivit en naturlig del av rekreationen.

Även om denna attitydförändring är ytterst väsentlig, är det produkten av denna förändring samt en simultant ökad tillgång och tillgänglighet till droger som gjort det möjligt för denna nya typ av droganvändare att uppstå. Parker et al. (2002) har därför skapat ett ramverk bestående av fem dimensioner som kan tillämpas vid undersökningar kring en eventuell normalisering av droganvändning:

1. Tillgång till och tillgänglighet av droger
2. Förekomst av att testa på droger
3. Nylig eller regelbunden användning
4. Social anpassning oberoende av egen användning
5. Kulturell anpassning

Den första dimensionen, tillgång till och tillgänglighet av droger, är enligt Parker et al. (2002:944) ofta ett av de första tecknen på att en normaliseringsprocess är pågående. En stor tillgång och tillgänglighet menar Parker et al. (ibid.) att är påtaglig ifall exempelvis individer är mycket medvetna om hur de kan gå till väga ifall de vill införskaffa droger. Antalet tillfällen då individer blir erbjudna att testa eller köpa droger kan även ge en indikation av drogernas

tillgänglighet i området. Ytterligare tecken på denna aspekt kan därtill vara att polisen allt oftare beslagtar droger i området samt att drogriserna i området hålls stabila eller till och med sjunker.

Med den andra och tredje dimensionen tilläggs förekomsten av att testa på droger samt frekvensen av denna droganvändning. Enligt Parker et al. (2002:945–947) tenderar en normalisering av droganvändning att växa fram där var en stor andel av individerna åtminstone någon gång i sitt liv har testat på droger. Dimension tre berör även personers användning, men riktar sitt fokus på frekvensen av den rapporterade droganvändningen. Ifall frekvensen av droganvändningen är låg utgörs användningen antagligen av sporadiska experimenteringar med droger, medan en hög frekvens troligen indikerar en mer regelbunden användning. Ju högre frekvensen är desto sannolikare är det även att personen har använt droger mer nyligen.

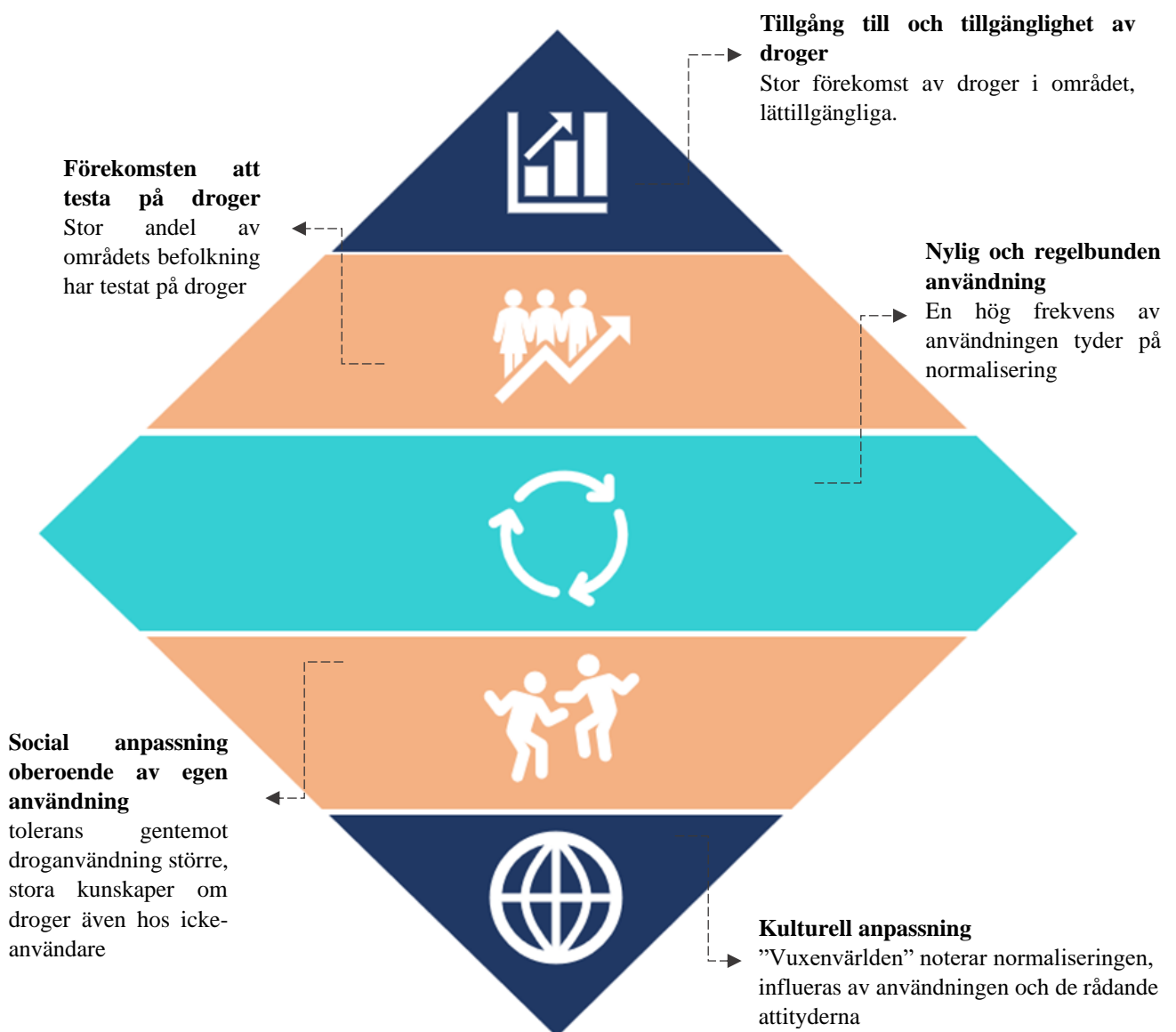
En vidare aspekt av normaliseringens utbredning yppas genom dimension fyra, där individernas tolerans gentemot droger blir synlig. Denna dimension blir tydlig genom att studera individers attityder och kunskaper gällande egen och andras droganvändning, samt det sätt som individerna argumenterar för moralen kring droganvändning. Av särskilt intresse är de attityder och kunskaper som icke-användare innehar gentemot droganvändning. På områden där en normalisering är på gång kommer även icke-användare att i vardagen stöta på droger och därmed – medvetet eller omedvetet – skapa sig en uppfattning om drogernas risker och effekter. De kommer även att med stor sannolikhet koppla droganvändningen till sig själva och fundera över var de själva ställer sig i fråga till droganvändningen. Detta kallar Parker et al. (2002:947) för att vara ”drugwise” (egen övers. drogsmart).

De dimensioner som behandlats hittills berör alla användning och upplevelser av droger. För att fullt ut kunna prata om en normalisering menar dock Parker et al. (2002:949) att droganvändning behöver genomgå en kulturell anpassning genom att inkorporeras i media, mode och musik - element som alla har stor betydelse i människors liv. Den ”olagliga aspekten” gällande droganvändning förminskas och droganvändning lyfts allt oftare fram som en metod för avslappning, som ett sätt att ha roligt. Droger och droganvändning inkluderas även som en naturlig del av människors liv i populära TV-serier och filmer. Områdena för kulturell anpassning är många, men gemensamt är att droganvändning börjar porträtteras neutralt framom fördömande inom populärkulturen. Denna typ av anpassning innebär med andra ord att de neutrala eller positiva attityderna gentemot droganvändning har kommit att påverka samhället på ett bredare plan och därmed har influerat den så kallade ”vuxenvärlden”. Parker et al. (ibid.) erkänner att ut av alla dimensioner kan denna sista femte dimension vara den

svåraste att fullkomligt uppskatta. Parker et al. rekommenderar därför att studier i droganvändningens normalisering även ska inkludera kvalitativa aspekter för att mer djupgående normaliseringsfaktorer ska bli synliga.

Som beskrivningarna av de olika dimensionerna skvallrar om, är normalisering ett fenomen med olika delmoment som påverkar varandra. Tillgången till och tillgängligheten av droger påverkar förekomsten av att testa på droger liksom förekomsten av att testa på droger även kan påverka tillgång och tillgänglighet.

Nedan har normaliseringsprocessen avbildats:

Figur 1. Avbildning av Parker et al. (1999, 2002) normaliseringstes med tillhörande fem dimensioner. Dimensionerna beskrivna som enskilda komponenter, men formar tillsammans en helhet.

Parker et al. (2002:959) betonar dock att en övergripande normalisering av droganvändning endast framkommer genom att studera longitudinella data. Mätningar vid ett enskilt tillfälle kan inte skildra huruvida den nuvarande droganvändningen och tillhörande attityder skiljer sig från tidigare perioder. Endast då man jämför tidigare statistik med nyare kan mönster i användning och attityder bli tydliga, efter vilket man kan fastställa huruvida en normaliseringsprocess är pågående.

Trots att normaliseringstesen har varit ämnad för longitudinella studier, anser jag ändå att tesen kan vara en fungerande referensram för min avhandling. De dimensioner som normaliseringstesen innefattar kan generera viktiga insikter angående den nuvarande situationen och illustrera att droganvändning (i rekreationssyfte) består av ett samspel mellan drogers tillgänglighet, människors kunskap om droger samt deras uppfattningar och attityder till droger. Tillämpningen av normaliseringstesen i denna tvärsnittundersökning kan således inte ge en utredning över huruvida en faktisk normalisering är pågående, men inbjuder istället till reflektioner över eventuella *indikationer* på en normaliserad droganvändning - och i så fall, gällande vilka dimensioner

2.2 Kritik mot normaliseringsteorin och uppkomsten av differentierad normalisering

Pennay och Measham (2016:187) beskriver normaliseringsteorin som en av de mest betydelsefulla teoretiska utvecklingarna som har uppstått inom drog- och ungdomsforskning i modern tid. Det perspektiv som Parker et al. (1998, 2002) tillförde skilde sig från rådande uppfattningar genom att se ungas droganvändning som någonting annat än tecken på avvikande beteende, gängtillhörighet eller patologi. Istället ser teorin fenomenet ur en sociologisk synvinkel och tar fasta på hur nutida generationer verkar ha ett nytt förhållningssätt till livet – ett förhållningssätt där upplevelser och livslust värderas högt. Detta i samband med att övergången till karriärliv och familjebildning skjuts allt längre fram, har lett till att experimentering inom olika områden blivit allt vanligare.

Normaliseringstesen har dessutom fått ytterligare tyngd i och med att senare studier runt om i världen även har bekräftat att det kan finnas belägg för en normalisering. En amerikansk studie (Bahora et al., 2009) hittade belägg för att MDMA (mer allmänt känd under namnet ecstasy) verkar bli allt mer accepterad bland amerikanska unga vuxna. Studiens unga uppfattar inte heller de eventuella riskerna som kan uppstå till följd av regelbunden användning som särskilt

allvarliga. En annan studie (Newcombe, 2007) har även hittat en liknande trend gällande ungas användning av kokain. Studien visar att brittiska unga inte upplever användning av kokain lika skadligt som användningen av heroin, trots att båda substanserna har rapporterats ha samma grad av hälsofarliga effekt. Newcombe (2007:3) reflekterar att detta kan ha att göra med att kokain förknippas med den glamorösa livsstil som filmstjärnor och andra mediasensationer lever, vilket i så fall skulle peka på en viss kulturell anpassning. En dansk studie från 2010 (Demant & Ravn) kunde även styrka dessa resultat och reflektioner. I studien uppger danska ungdomar att de å ena sidan vet att kokain är en farlig drog, men att de å andra sidan har förstått att det är en drog man regelbundet kan använda och fortfarande leva ett ”normalt” liv. Vissa av ungdomarna upplever att kokainanvändning till och med kan leda till att vardagen och prestationerna förbättras. De danska ungdomarna refererar här till berömda mediestjärnor och framhäver att kokainanvändning verkar gå hand i hand med förmögenhet och framgång.

Det är dock relevant att nämna att normaliseringstesen också har fått utstå en hel del kritik. En del forskare (se bl.a. Asbridge et al., 2016; Shildrick, 2016; O’Gorman, 2016; Sandberg, 2013; Williams, 2017; Measham & Shiner, 2009; Shildrick, 2002) ser normaliseringstesen som överdriven och framhåller att den har tagit till en förenklad modell för att förklara ett mer komplext fenomen. Vissa (se t.ex. O’Gorman, 2016) betonar att tesen förbiser effekten av samhällsstrukturer och samhällsklasser, medan andra (t.ex. Sandberg, 2013; Williams, 2017) har påpekat att modellen inte helt kan tillämpas på alla droger. Modellen verkar inte heller helt kunna appliceras i alla länder eller alla regioner. Dessutom har en del kritiker (t.ex. Asbridge et al., 2016) poängterat att ungdomarnas synsätt inte alls är fullt så här svartvitt, utan att många ungdomar förstår riskerna och problematiken med idelig droganvändning, även om denna droganvändning är i rekreationssyfte.

Ett flertal studier (se bl.a. O’Gorman, 2016; Asbridge et al. 2016; MacDonald & Marsh, 2002) har därför hellre velat prata om en *differentierad normalisering* (eng. differentiated normalization). Med detta avser man en normalisering av droganvändning där (1) vissa typer av droger och (2) vissa former av droganvändning har blivit normaliserade för (3) vissa folkgrupper. Studierna betonar att i de studier där man kunnat peka på en normalisering har det främst handlat om en eller två typer av droger – så gott som alltid intagna på ett sätt som inte kräver injicering – använda av en specifik folkgrupp: unga eller unga vuxna. Forskarna har därmed resonerat att de exempel som har nämnts ovan – ”normaliseringen” av t.ex. MDMA och kokain – troligen är exempel på differentierad normalisering och inte en övergripande normalisering.

I ljuset av ovanstående kritik är tillämpningen av normaliseringstesens som teoretisk referensram inte helt okomplicerad. Tesen har fått utstå en hel del kritik – kritik som även visat sig vara befogad. Många forskare tyr sig allt mer till tanken om en eventuell differentierad normalisering och anser att Parker et al:s (1998, 2002) tes om övergripande normalisering vara en alltför grov simplificering av de förändringar som berör ungas droganvändning. På grund av detta har jag valt att även inkludera frågor i min enkätundersökning som avser att fånga element av differentierad normalisering (se kapitel 4 närmare). Med anledning av studiens begränsningar fanns det dock inte möjlighet att täcka alla aspekter av en differentierad normalisering så utförligt som jag skulle ha önskat.

3 Droganvändning i en finsk kontext

I detta kapitel placeras diskussionerna kring droganvändningens ökning och normalisering i ett finskt sammanhang. Tidigare forskning inom området presenteras och aktuella drogpolitiska frågor lyfts fram. Till sist ges även en kort beskrivning av orten där studien äger rum, Jakobstad, och stadens situation kopplas till studiens syfte.

3.1 På väg mot normalisering i Finland?

I Finland har droganvändningen karaktäriserats av två olika så kallade *narkotikavågor* (Salasuo, 2004:14–19). Den första vågen uppstod på 1960-talet i samband med hippiekulturen då droganvändning fungerade som ett sätt att bryta från den tidigare generationens konservativa attityder och värderingar. I och med hippiekulturens tillbakagång under 1970-talet såg man så gott som genast en tydlig minskning i den nationella droganvändningen. Den andra vågen kom att uppstå ungefär 20 år senare, i början av 1990-talet, då även syntetiska droger (såsom amfetamin och MDMA) landade i Finland. 1960-talets narkotikavåg hade främst inneburit cannabisanvändning och de substanser som denna nya våg förde med sig sågs som en upptrappning från den tidigare. En betydande skillnad mellan dessa två vågor var även att den senare vågen inte såg något tydligt slut, utan droganvändningens ökning blev bestående.

I och med att en delorsak till den kontinuerligt ökade droganvändningen ansågs vara drogernas spridning bland ungdomarna, har vissa studier beskrivit ökningen som ett *ungdomsfenomen* (Hakkarainen & Metso, 2003; Salasuo, 2004; Rönkä & Markkula, 2020). Studierna beskriver hur festkulturen bland unga och unga vuxna kom att förändras i slutet av 1990-talet då droger kom att introduceras till veckoslutsfirandet (Hakkarainen & Metso, 2003:253). Den form av användning som tidigare hade varit koncentrerad till ravekulturen hittade nu även till andra, mer allmänna festplatser och spridningen ledde till att substanser såsom kokain, LSD och amfetamin nådde en helt ny skara ungdomar. CannabISRökning förstärktes även bland de unga som en form av avslappning och njutning.

I och med förändringarna i såväl tillgång som användningssätt började man i Finland prata om en eventuell normalisering. Man hade hört om Parker et al:s (1998, 2002) studie i Storbritannien och finländarna befarade nu att de var på väg i samma riktning. De första finska studierna som behandlade normaliseringsaspekterna kom ut i början av 2000-talet (se bl.a. Hakkarainen &

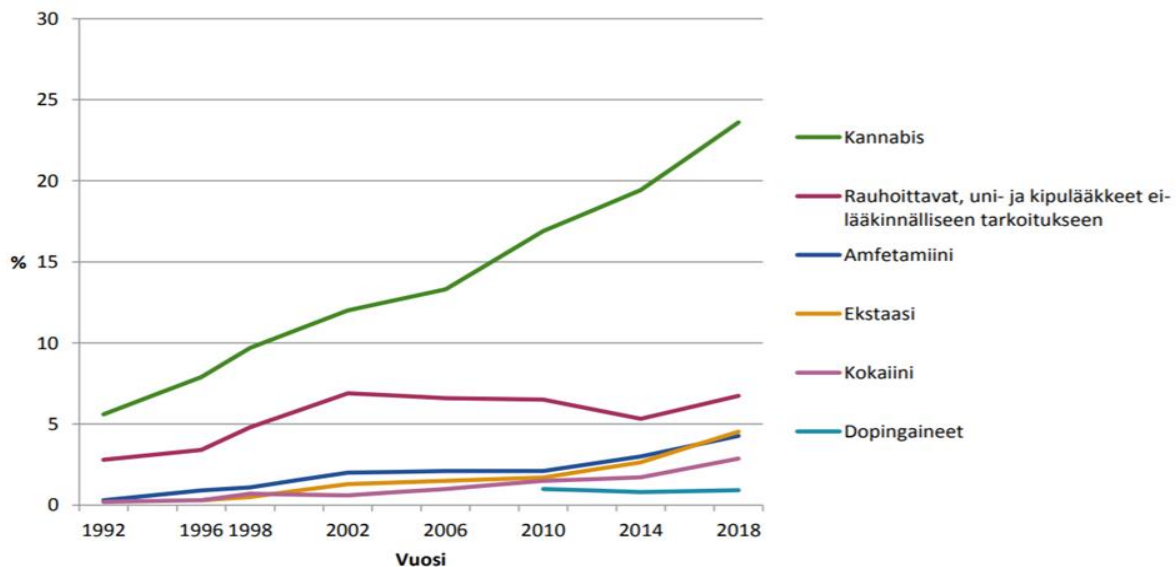
Metso, 2003; Helve, 2002; Partanen, 2002) och i dessa sätts stor tyngdpunkt på hur droger verkar attrahera främst landets yngre generationer. De diskuterar hur den post-moderna droganvändaren skiljer sig från tidigare generationer genom att till exempel jämföra den nya formen av droganvändning till den som rådde under 1960-talets hippiekultur. I samband med detta diskuterar man även hur värderingarna hos den yngre generationen sannolikt har bidragit till den ökade experimenteringen med droger. Särskilt Halve (2002) och Hakkarainen och Metso (2003) kopplar trenden till ett post-modernt tankesätt, där konsumtionskultur, upplevelsehets och njutningsletande står i centrum. Enligt författarna är detta en världsbild som vuxit fram bland de yngre generationerna under 1990-talet och som därmed inte fått ett likadant grepp om de äldre generationerna, vilket delvis kan tänkas förklara skillnader i attityder och droganvändning. Hakkarainen och Metso (2003:254) reflekterar till och med att för de som anammat detta post-moderna tankesätt är experimentering med droger föga förvånade, snarare väntat. De skriver:

” I ett konsumtionscentrerat tankesätt, där införskaffande av avvikande upplevelser och extreme-erfarenheter ses som eftertraktat, får drogexperimentering nya sociala betydelser och ny tilldragning. I en sådan kontext kan man genom kunskaper och erfarenheter av droger få ökat anseende bland vänner och bekanta.” (Hakkarainen & Metso, 2003:254 egen övers.)

Trots märkbara förändringar i den finska drogkulturen och droganvändningsstatistiken skriver ändå Hakkarainen och Metso (2003:254) väldigt tveksamt om en eventuell normalisering - åtminstone i Parker et al:s (1998, 2002) bemärkelse. De betonar att droganvändning i det stora hela fortfarande hör till ovanligheterna även bland ungdomar och att majoriteten av användningen handlar om sporadisk experimentering och festande. Enligt författarna är det ännu långt till att de finländska siffrorna gällande experimentering och frekvent användning skulle vara i stil med de brittiska. Hakkarainen och Metso (2003:254–255) påpekar dock att det vid studiens publikation fortfarande är tidigt att säga någonting med säkerhet och att den påvisade ökningen i droganvändning kan vara ett tillfälligt fenomen som så småningom lägger sig. Det är därför viktigt att även i fortsättningen granska hur den finska droganvändningen utvecklas – särskilt bland ungdomar där intresset för droger har visat sig vara som starkast.

3.1.1 Aktuell drogstatistik och forskning

Redan innan 2000-talet har det främsta ansvaret att kartlägga ungas droganvändning fallit på Institutionen för hälsa och välfärd (THL). THL utför med jämna mellanrum större enkätundersökningar bland Finlands befolkning, där såväl förekomsten av droganvändning som attityder granskas. Utöver detta är droganvändningen bland unga även ett återkommande tema i THL:s skolhälsoundersökning, *Hälsa i skolan*. Utgående från de senaste rapporterna i respektive publikationsserie (THL, 2019; Karjalainen et al., 2019a) kan man se att den trend som bland annat Hakkarainen och Metso (2003) noterade i början av 2000-talet ännu inte har avtagit. I Karjalainen et al:s (2019a:1) rapport kan man påvisa att den finska droganvändningen inte endast har fyrdubblats sedan början av 1990-talet, utan att användningen även växer stadigt år för år. De senaste fyra åren har även användningen av en del substanser (såsom kokain) åter igen ökat efter mer än ett decennium av minskning.

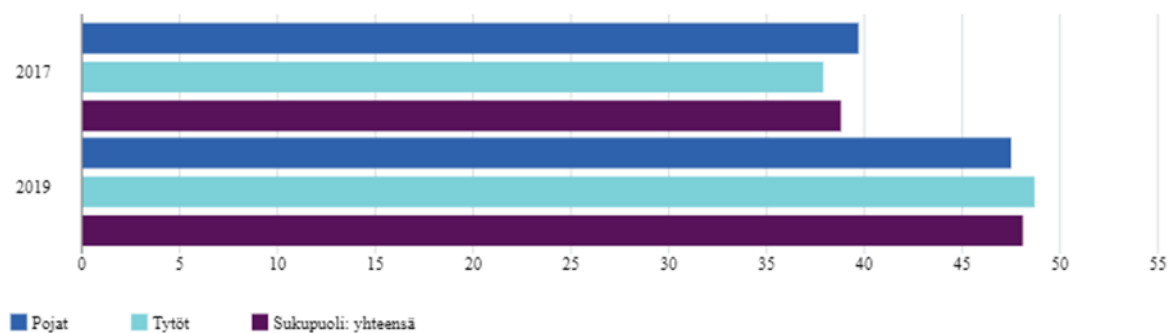

Figur 2. Förändring i droganvändningen i Finland sedan år 1992 (Karjalainen et al., 2019a:1).

I Karjalainen et al:s (2019a) rapport går man även igenom förändringarna i attityder som skett de senaste åren. Även här kan man se en fortsättning på den trend som Hakkarainen och Metso (2003) pratade om för över ett tiotal år tillbaka. Finländarnas attityder gentemot droganvändningens – framför allt cannabisanvändningens – straffbarhet har mildrats ytterligare sedan år 2010 och idag utgör den andel som anser att cannabisanvändning borde avkriminaliseras 42 % av Finlands befolkning. Ungefär 20 % av befolkningen anser vidare att all form av droganvändning borde avkriminaliseras. Stödet för legalisering av Cannabis i

medicinskt syfte har även förstärkts och närmare tre fjärdedelar (72%) skulle idag stöda en legalisering av detta slag.

THL:s (2019) skolhälsoundersökning har även bidragit med siffror som mer specifikt berör landets ungdomar. Förutom en allmän ökning av droganvändning bland åttonde – och niondeklassare sedan år 2017, kan rapporten även fastslå en ökad kunskap om droger bland ungdomarna. Sedan två år tillbaka har andelen unga som upplever droger som enkla att få tag på ökat med närapå 10 %, vilket fick den aktuella procentuella andelen att landa på 48 %. I statistiken kan man tydligt se att den största ökningen har skett bland unga flickor, vars andel även överskrider det totala medelvärdet (se figur 3). Med detta som bakgrund är det inte heller förvånande att den största ökningen i droganvändning mellan åren 2017 och 2019 har skett bland flickorna.

Figur 3. Åsikter om drogernas tillgänglighet bland högstadieelever åren 2017 och 2019 (THL, 2019).

Enligt den senaste undersökningen är det dock pojkarna bland åttonde – och niondeklassarna som uppvisar mer drogpositiva attityder (THL, 2019). När tillfrågade ifall de accepterar andra jämnårigas droganvändning så uppger 16 % av landets pojkar att de gör det, vilket är en ökning sedan två år tillbaka. Hos flickorna är den andel som accepterar jämnårigas droganvändning nästan dubbelt lägre, 9 %, men även här har det skett en liten ökning sedan den förra undersökningen. Relevant att notera är att skillnaden i drogpositiva attityder mellan flickor och pojkar inte är förvånande, då flera studier (se bl.a. Rahimian Boogar et al., 2014; Šakić et al., 2013) har visat att pojkar överlag tenderar att uppvisa mer positiva attityder gentemot droganvändning än flickor. Att en förändring skett även hos flickorna visar dock att könsfaktorn

inte fullständigt kan förklara hela ökningen, då mer positiva attityder gentemot droganvändning förekommer bland båda könen.

Trots att den årliga ökningen i såväl droganvändning som drogpositiva attityder ur ett helhetsperspektiv är tämligen liten, har ökningen ändå lett till diskussioner i samhället. Särskilt den ökning som skett bland unga har skapat rubriker runt om i landet och oro har framförts över droganvändningens potentiella följder för ungas utveckling. Nya förebyggande och effektiva åtgärder har efterlysts.

Finska forskare har inte heller varit blinda för den ökade droganvändningen bland landets unga och fenomenet har hamnat som objekt för en del studier de senaste fem åren. Eftersom cannabis i dagens läge är den substans som främst används i Finland (och även är den substans där användningen har ökat som kraftigast) har majoriteten av studierna de senaste åren riktat sin blick mot denna form av droganvändning. Majoriteten av studierna (se Karjalainen et al., 2019b; Hakkarainen & Karjalainen, 2017; Hakkarainen, 2016; Raitasalo et al., 2021; Hakkarainen et al., 2015) som riktat sig till ungdomar har tagit avstamp från olika ESPAD-rapporter (*European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*), vilka regelbundet granskar ungas rusmedelsanvändning runt om i Europa. Rapporternas resultat har sedan använts för att forska i bland annat användningssätt och motiv för cannabisanvändning (Hakkarainen & Karjalainen, 2017; Hakkarainen, 2016), profilering av unga cannabisanvändare (Karjalainen et al., 2019b) samt sociala omständigheter runt faktorer traditionellt förknippade med ungas cannabisanvändning (Hakkarainen et al., 2015). Användningen har även studerats i ljuset av alkohol- (Raitasalo et al., 2018) och tobaksanvändning (Raitasalo et al., 2021).

Dessa studier har visat sig ge ytterligare tyngd till mycket av det som redan diskuterats i detta kapitel: en statistiskt signifikant ökning i cannabisanvändning bland unga mellan åren 2003 och 2019 (Raitasalo et al., 2021; Hakkarainen & Karjalainen, 2017), en förmildrad syn på riskerna med cannabisanvändning (Karjalainen et al., 2019b; Raitasalo et al., 2021) samt allt mer rapporterad användning av så kallade ”vaporizers” och ätbara cannabisprodukter (Raitasalo et al., 2021; Hakkarainen, 2016). Därtill har man kunnat påvisa att cannabisanvändning är mer förekommande bland de ungdomar som personligen känner någon som använder cannabis eller som generellt upplever cannabis som enkelt att få tag på (Karjalainen et al., 2019b; Raitasalo et al., 2021). Som man kanske kan ana finns det även tecken som tyder på att de ungdomar som personligen känner någon som använder cannabis även upplever cannabis som relativt enkelt att få tag på. Därtill har studierna (se bl.a. Hakkarainen & Karjalainen, 2017) visat att cannabisanvändningen bland unga främst sker i rekreationssyfte.

Även om de ovannämnda studierna har tangerat olika aspekter av normaliseringsfrågan, har till min kännedom inga studier specifikt granskat normalisering av droganvändning bland finska unga. Därtill har inte heller (igen, till min kännedom) avhandlingar skrivits i ämnet. Detta tillför till relevansen av denna studie, särskilt om såväl nationell statistik som aktuell forskning talar för en ökning i både droganvändning och drogpositiva attityder bland unga.

3.2 Jakobstad

På stadens egen hemsida beskrivs Jakobstad som ett ”centrum för en tvåspråkig region bestående av 5 kommuner” (Jakobstad, 2019a). Med ett invånartal på strax över 19 000 och en språkfördelning på ungefär 56 % svenskspråkiga och 35 % finskspråkiga har staden satsat på att kunna erbjuda ett mångsidigt utbud av bildnings-, närings- och fritidsalternativ för alla åldersgrupper.

För Jakobstads ungdomar har staden gjort sitt bästa för att kunna erbjuda fritidsaktiviteter som passar alla intressen. Förutom idrotts- och kulturverksamhet drar staden även ungdomsverksamhet i mer fri form med målet att skapa medryckande aktiviteter som passar alla (Jakobstad, 2019b). Stadens ungdomsbyrå ordnar regelbundet ungdomsverksamhet i stadens ungdomslokal och erbjuder både ledda och mer öppna aktiviteter. Ungdomsbyrån samarbetar dessutom med organisationen Stationens barn (Aseman Lapset ry.) och deltar bland annat i projektet ”Walkers on Wheels 2” under våren 2021 (Aseman lapset, 2021). Målet med projektet är att ungdomsarbetet ska kunna röra sig mer ohindrat i staden och på så sätt befinna sig just på de ställen där ungdomarna är. Därtill erbjuder även Jakobstad ungdomarna möjlighet att påverka beslutsprocesserna i staden genom att vara en del av ungdomsfullmäktige (Jakobstad, 2021). Förutom att föra ungas talan och se till att staden även i fortsättningen främjar ungdomsverksamhet, ordnar även ungdomsfullmäktige event som samlar unga i staden – den mest kända av dessa är kanske evenemanget YEY (Young Energetic Yeppis) som ordnas årligen i samband med skolavslutningen.

En oro angående välbefinnandet bland unga i Jakobstad uppstod dock år 2016 då, *Spotlight*, svenska YLE:s grävande journalistikprogram, utnämnde Jakobstad som värst i Svenskfinland gällande ungdomsbrottslighet (Gröhn, Lång & Ekholm, 2016). En av de faktorer som tydligast ansågs ha påverkat tilldelningen av denna titel var droganvändningen bland stadens unga. *Spotlight* hade räknat ut ett medeltal för Statistikcentralens uppgifter beträffande

ungdomsbrottslighet mellan åren 2011 och 2015 och kunde konstatera att Jakobstad klart placerade sig i spetsen bland de svenskspråkiga och tvåspråkiga kommunerna. Även då trafikförseelser bland unga (vilket är vanligt förekommande i Österbotten) bortsågs bibehöll staden sin förstaplats.

Även om droganvändningen bland Jakobstads unga hade uppmärksammats redan innan denna utnämning, kom ämnet att flitigt behandlas i lokala medier framöver. Dagstidningarna Österbottens tidning, Pietarsaaren sanomat och Vasabladet har i upprepade gånger behandlat droganvändningen bland unga i staden och har många gånger målat upp en tämligen oroväckande bild. Många nyhetsartiklar (se bl.a. Forth, 2018; Lillkvist, 2017) har rapporterat att så gott som alla typer av droger florerar på stadens gator och att dessa ofta är väldigt lätta att komma åt. Därtill har även andra nyhetsartiklar (se bl.a. Wisén, 2019) framhållit att unga är väldigt välmedvetna om var varorna finns och hur man kommer åt dem. I media har man även yttrat en oro över att droger verkar nå ut till allt yngre ungdomar i staden (Vikman, 2017) och att drogvänliga attityder verkar bli allt mer förekommande bland de unga – särskilt gällande cannabis (Rönn, 2019).

Det har dock inte utförts många faktiska studier angående den droganvändning som pågår bland unga i staden eller den kännedom om och attityder till droger som ungdomarna uppvisar. På basis av THL:s skolhälsoundersökning *Hälsa i skolan* får man dock en viss referenspunkt för situationen i staden – framförallt i fråga om droganvändningens omfattning samt uppfattad tillgänglighet av droger. I THL:s senaste skolhälsoundersökning (2019) framkommer även varierade resultat. Den elektroniska rapporten visar att det mellan åren 2017 och 2019 skett en liten förändring i andelen åttonde- och niondeklassare som testat på droger. Andelen som år 2017 rapporterades vara 5,9 % landade år 2019 på 5,3 %. Relevant att notera i samband med detta är att motsvarande andel – det vill säga, andelen åttonde- och niondeklassare som testat på droger – ökade nationellt mellan ovannämnda år, medan resultaten för Jakobstad verkar tyda på en utveckling i motsatt riktning. Dock kan det även vara av betydelse att anmärka att den rapporterade andelen (5,3 %) i Jakobstad år 2019 var större än andelen som beräknades för hela Österbotten samma år (4,2 %). Även i fråga om övriga aspekter framkom liknande resultat. Mellan år 2017 och 2019 verkade andelen unga som upplever droger som enkla att få tag på i Jakobstad ha minskat något (2017: 60 %, 2019: 53,8 %), men andelen var ändå större än andelen beräknat för hela landet (48,1 %) och Österbotten (39,4 %). Ett avvikande mönster kunde dock urskiljas i fråga om ungdomarnas attityder gentemot cannabisanvändning. I Jakobstad rapporterade THL (2019) att andelen som accepterar jämnårigas cannabisanvändning hade ökat

från 5,9 till 7 % under de två åren, men då dessa siffror jämförs med motsvarande andelar för hela landet (12,4 %) och för Österbotten (8,3 %) placerar sig Jakobstad år 2019 lägre än dessa.

Oron över ungdomarnas kontakter med droger har dock levt kvar i lokala medier, vilket väcker ett intresse att närmare undersöka det aktuella läget i Jakobstad. Situationen var för drygt två år sedan ämne för ett slutarbete på yrkeshögskolenivå (Snellman & Ahola, 2018), men i och med att arbetet var av kvalitativ natur fanns inte möjlighet att på ett bredare plan studera situationen. En mer heltäckande studie kunde därmed i detta skede vara relevant. En studie ur ett normaliseringsperspektiv kunde dessutom vara upplysande i ljuset av resultaten av THL:s (2019) senaste skolhälsoundersökning.

4 Metod

Valet av metod styrs av avhandlingens syfte och forskningsfrågor. I detta kapitel kommer jag att närmare beskriva metodologin och de metoder som tillämpats i denna studie. Inledningsvis relateras avhandlingens forskningsfrågor till den teoretiska referensramen och sedan steg för steg till det metodiska tillvägagångssättet – allt från val av datainsamlingsmetod till dataanalys. Kapitlet knyts ihop med diskussioner kring avhandlingens validitet och reliabilitet samt avhandlingens etiska aspekter.

4.1 Forskningsfrågorna i relation till studiens teoretiska referensram

Avhandlingens syfte är så som inledningsvis nämndes att kartlägga droganvändningen bland unga i Jakobstad samt att beskriva hurdana attityder och kunskaper som de unga uppvisar gentemot droger. Eftersom medvetenhet om utgångsläget är väsentligt för bedömningen av ett eventuellt förändringsbehov kan studiens resultat förhoppningsvis även bidra till utvecklingen av lyckade interventioner i det drogförebyggande arbetet.

Mina tre forskningsfrågor (se kapitel 2) relaterar alla till Parkers et al:s (1998, 2002) teori. Den första forskningsfrågan fokuserar alltså på förekomsten av droganvändning bland Jakobstads niondeklassare och berör således droganvändningens *omfattning och frekvens* (jfr. dimension två och tre i Parker et al:s 2002 normaliseringstes). Detta innebär att forskningsfrågan ämnar ge en uppfattning om hur generell droganvändning bland de unga är, hur ofta de unga i så fall använder droger samt vilka droger det eventuellt är frågan om.

Den andra forskningsfrågan fokuserar på elevernas *kännedom om och inställning till* droger (dessa frågor relaterar till Parker et al:s (1998, 2002) första, fjärde och femte dimension). Kännedom om droger hänvisar till de kunskaper eleverna har gällande åtkomsten av droger i staden samt vilken grad av risk de tillskriver olika drogs substanser. Attityder till droger studeras sedan utifrån drogernas sociala och kulturella anpassning i form av påståenden som eleverna ombes ta ställning till. Vidare studeras även elevernas öppenhet till droger och droganvändning som en attitydaspekt i sig, genom att undersöka elevernas framtida intentioner att använda eller testa på droger. Enligt Parker et al. (1998, 2002) återspeglar intresse för framtida användning en (åtminstone delvis) positiv inställning till vad droganvändning har att erbjuda, vilket i sin tur

innebär att den användning som eventuellt sker i framtiden inte enbart kan förklaras som en tillfällig impuls eller en släng av tonårströts.

Med den tredje och sista forskningsfrågan (*Hur ter sig droganvändningen samt kännedom om och attityder till droger i ljuset av den så kallade normaliseringstesen?*) sammankopplas resultaten från de två tidigare forskningsfrågorna. Jag väger resultaten gällande ungdomars droganvändning, kännedom om och attityder till droger mot Parker et al:s (1998, 2002) normaliseringstes och reflekterar över var man kan placera resultaten i ljuset av denna. I och med denna diskussion funderar jag även över hurvida man i ljuset av studiens resultat snarare kan argumentera för indikationer på en så kallad differentierad normalisering.

4.2 Enkätstudie som datainsamlingsmetod

Syftet att kartlägga och beskriva likheter och skillnader i niondeklassarnas droganvändning och attityder till droganvändning talar för en kvantitativ infallsvinkel och därmed även en positivistisk forskningsansats. Målet att kunna beskriva resultaten statistiskt stöder även detta.

Med tanke på att studiens syfte innebär en undersökning av hur utbredda beteenden och attityder ter sig, har enkätstudie valts som datainsamlingsmetod (Rugg & Petre, 2007:64). Enkätstudie är även den metod som jag anser att bäst kan besvara studiens forskningsfrågor. Metodvalet stöds ytterligare av ambitionen att kunna urskilja mönster i resultaten samt att generera mätbara resultat, vilket enligt Rugg och Petre (2007:64) hör till enkätstudiens fördelar. Enkätstudie som datainsamlingsmetod gav mig även möjlighet att utföra ett så kallat *totalurval* bland deltagarna, vilket betyder att samtliga av stadens niondeklassare kunde fungera som målgrupp. Denna typ av urval medför en försäkran om att representativa data för populationen samlas in eftersom hela populationen deltar i studien (Statisticshowto, 2018).

På grund av att Coronapandemin rådde under såväl studiens planering som materialinsamlingen sågs en traditionell enkätstudie – i pappersform – som ett riskabelt alternativ. Enkätstudien planerades därför att ta formen av en webbenkät, vilken skulle ge eleverna möjlighet att delta i studien var de än befann sig.

Som Bethlehem (2009:276) skriver är en webbenkät idag ett väldigt attraktivt alternativ då en enkätstudie utförs. I jämförelse med pappersenkäter har webbenkäter tydliga fördelar: de är ofta så gott som kostnadsfria, ger möjlighet för ett ännu större urval och kan inledas närhelst

forskaren själv vill. Webbenkäter erbjuder även attraktiva verktyg vid utformningen av frågeformuläret – såsom exempelvis videoklipp, bilder och ljud – vilket kan tillföra nya djup till enkätstudien. Bethlehem (2009:278) varnar ändå att ett vanligt problem vid webbenkäter länge varit att lyckas nå en acceptabel svarsprocent, men Dillman et al (2014:301–303) påpekar dock att i och med en utbredning av internetuppkopplade smarttelefoner har detta problem kommit att bli allt mindre relevant. Allt fler människor utför sina dagliga ärenden via sin smarttelefon, vilket gör webbenkäter allt mer lättillgängliga. Att producera webbenkäter som är anpassade till smarttelefonernas format kan därmed vara avgörande för webbenkäternas svarsprocent.

4.3 Utformning av studiens frågeformulär

Eftersom väldigt få kvantitativa studier gällande normalisering (till min kännedom) har riktat sig specifikt till unga på grundskolenivå, har det inte varit möjligt att använda ett tidigare validerat mätinstrument i datainsamlingen. För studien utarbetades därför ett eget mätinstrument, vilket gör det relevant att närmare gå igenom utformningen av formuläret.

Eftersom studiens syfte och forskningsfrågor är starkt knutna till Parker et al. (1998, 2002) normaliseringstes, utformades frågeformuläret utgående från tesens fem dimensioner. Ambitionen var att formulera ett antal frågor som så mångsidigt som möjligt skulle kunna täcka de olika aspekterna av normalisering som presenteras i tesen. Totalt inkluderades 18 frågor (se frågeformulär, bilaga 7 & 8). Dessa var antingen enkla ja eller nej-frågor, flervalsfrågor eller påståenden som niondeklassarna skulle ta ställning till på en Likert-skala. Frågeformuläret kom att innehålla två olika Likert-skalar: en femgradig och en sexgradig skala. Den femgradiga Likert-skalan användes för att mäta i vilken utsträckning eleverna höll med en samling påståenden och gick från (1) ”helt av annan uppfattning” till (5) ”helt av samma uppfattning”. Likert-skalan inkluderade även ett mittenalternativ (3) ”jag vet inte”. Den sexgradiga Likert-skalan tillämpades för att mäta elevernas upplevelser av tillgängligheten av olika substanser och gick från (1) ”så gott som omöjligt” till (6) ”väldigt lätt” – med 4 ”jag vet inte” som mittenalternativ. Fördelen med Likert-skalar och andra frågor med fasta svarsalternativ är att de gör frågorna väldigt fokuserade, vilket i regel brukar generera en högre svarsprocent (Dillman et al., 2014:112). Fasta svarsalternativ är även till fördel vid statistiska analyser eftersom de skapar jämförbara resultat. Nackdelen med denna typ av frågor är dock att respondenternas svarsalternativ är väldigt begränsade och att respondenterna inte har möjlighet

att kommentera eller utveckla sina svar vidare. För att motverka detta faktum, innehåller frågeformulär ofta så kallade *öppna frågor* där respondenterna med egna ord får svara eller kommentera på frågan. På grund av en strävan att göra frågeformuläret så enkelt och så snabbt som möjligt att fylla i, inkluderades dock inte denna typ av frågor i föreliggande enkät.

Alla frågor och påståenden förutom frågorna 16 och 18h – vilka formulerades av avhandlingens författare – var identiska med eller modifierade frågor från tidigare studier (Cheung & Cheung, 2006; Duff, 2005; van der Sar et al., 2012; Wilson et al., 2010; Culleton et al., 2013). I mån av möjlighet bibehölls frågorna så nära ursprungsformen som möjligt, men eftersom denna avhandlings målgrupp avvek från de ovannämnda studiernas deltagare, reviderades frågorna eller svarsalternativen för att mera passa målgruppen. De ytterligare frågorna – 16 och 18h – tillades för att så många aspekter av normaliseringstesens som möjligt skulle kunna mätas. Dessa frågor har utvecklats i samarbete med avhandlingens handledare och har ansetts vara nyttiga tillägg till studien.

Vissa frågor – frågorna 5, 9, 12, 14, 16 och 17 – innehöll även *substansspecifika* (dvs svarsalternativ för de olika drogs substanserna skilt för sig) svarsalternativ. Samtliga av dessa frågor, förutom fråga 14, var inspirerade av frågor från tidigare studier, men de specifika substansalternativen ändrades för att bättre passa en finsk kontext. Substansalternativen valdes utifrån THL:s senaste drograpport (Karjalainen et al., 2019a), i vilken det framkommer att de psykoaktiva substanserna *Cannabis*, *Amfetamin*, *Kokain*, *MDMA*, *dopingmedel* samt *lugnande, sömn- eller smärtlindrande mediciner i icke-medicinskt syfte* är de vanligaste i dagens Finland. Från denna lista valde författaren att exkludera dopingmedel, eftersom denna substans inte ansågs överensstämma med studiens syfte eller målgrupp. I fråga 5 erbjöds dock respondenterna möjligheten att tillägga någon annan använd substans som inte tillhörde de givna alternativen. Ingen av respondenterna kom dock att använda sig av denna möjlighet.

Inspirerad av Duff (2005) utarbetades frågeformuläret att ta olika riktningar beroende på respondenternas tidigare svar. Bakgrundsfrågor gällande kön och skola riktades till samtliga respondenter – likaså frågor gällande förekomsten av droganvändning, tillgänglighet av olika substanser, antalet vänner som använder droger, den uppfattade risken vid användning av olika substanser samt olika påståenden kopplade till ungdomarnas åsikter om droger och droganvändning. Formuläret inkluderade även frågor gällande förekomsten av sporadisk eller mer nylig användning (senaste 12 månader), efter vilka frågeformuläret gick i olika riktningar. Enkätprogrammet dirigerade respondenterna till olika samlingar av frågor för att i enlighet med Parker et al. (1998, 2002) normaliseringstes kunna urskilja mellan så kallade ”droganvändare”

(eng. drug users) och ”icke-droganvändare” (eng. abstainers) i analyskedet. De som i sina svar indikerade att de hade använt eller testat på droger under de senaste 12 månaderna leddes vidare till frågor angående frekvens av användning, plats, orsaker, framtida användning samt vilka substanser som respondenten använt. De respondenter som i sin tur inte hade använt droger under de senaste 12 månaderna leddes istället till frågor gällande förekomsten av eventuella drogerbjudanden, sannolikheten för framtida droganvändning, uppskattade orsaker för andra niondeklassares användning samt antaganden kring de mest använda drogerna i skolan. Då materialet hade samlats in, kunde man dock i ett tidigt skede se att väldigt få deltagare (n=3) hade rapporterat sig använda droger under de senaste 12 månaderna, vilket gjorde att mer djupgående jämförelser mellan så kallade ”droganvändare” och ”icke-användare” inte var möjliga.

För att försäkra att frågeformuläret inkluderade Parker et al:s (1998, 2002) fem dimensioner av normalisering utarbetades även ett schema där frågornas korrespondens gentemot dimensionerna klargjordes (se tabell 1). Under utarbetningen av frågeformuläret strävade man efter att i samma utsträckning täcka alla dimensioner. Frågorna under dimension fyra, ”social anpassning”, är dock flera till antalet än frågorna under övriga dimensioner, eftersom social anpassning som fenomen är mycket brett.

I samband med detta är det även relevant att nämna att dimension fem (kulturell anpassning) har få korresponderande frågor i förhållande till sin storlek. Dimensionen i fråga har av såväl Parker et al. (1998, 2002) som av efterföljande forskare (Wilson et al., 2010) betonats som möjlig att endast pålitligt undersökas kvalitativt, vilket gör den olämplig för studier av detta slag. Tidigare studier har därför ofta valt att anamma en mixed-methods design (se bl.a. Van hout, 2011) där denna dimension undersökts med hjälp av kvalitativa metoder eller så har dimensionen helt uteslutits från studierna (Karlsson et al., 2019). En del kvantitativa studier har dock försökt undersöka denna dimension med hjälp av några få påståenden (Wilson et al., 2010). För att genom studien kunna beröra samtliga dimensioner av normaliseringen har studien valt att anpassas efter den sistnämnda strategin. Författaren är dock medveten om studiens begränsningar att fullständigt kunna mäta den kulturella anpassningen av droganvändning i staden.

Tabell 1. Tabell för operationalisering av Parker et al. (1998, 2002) normaliseringstes.

Dimension i Parker et al. (1998, 2002) normaliseringstes	Motsvarande enkätfrågor eller påståenden i avhandlingens enkätformulär
1. Tillgång och tillgänglighet	10. Har någon erbjudit dig droger under de senaste 12 månaderna? 11. Hur många gånger har någon erbjudit dig droger under de senaste 12 månaderna? 15. Hur många av dina vänner använder droger? 17. Hur svårt skulle det vara för dig att få tag på följande droger i Jakobstad?
2. Förekomsten av att testa på droger	3. Har du någonsin testat på droger?
3. Nylig eller regelbunden användning	4. Har du använt eller testat på droger under de senaste 12 månaderna? 5. Vilka droger har du använt under de senaste 12 månaderna? 6. Hur ofta använder du droger? 7. På vilka platser har du använt droger?
4. Social anpassning oberoende av egen användning	8. Vad är de främsta orsakerna till att du har använt droger de senaste 12 månaderna? 9. Ser du det som sannolikt att du kommer att använda några av dessa droger under en vecka framåt? 12. Kan du tänka dig att någonsin testa på några av följande droger? 13. Vad är enligt dig de största orsakerna till att andra nior använder droger? 14. Vilka droger tror du att används mest i din skola? 16. Vilka droger är enligt dig de minst farliga på listan nedan? 18a. Droganvändning är en del av att ha roligt 18b. Enligt mig är det helt okej ifall mina kompisar använder droger nu och då 18c. Att använda droger påverkar endast livet negativt 18d. All droganvändning borde förbli strikt olagligt. 18e. Jag försöker hålla mig borta från sådana ungdomar som använder droger 18g. Ungas droganvändning är deras eget val och det borde alla respektera
5. Kulturell anpassning	18h. Populära TV-serier och artister porträtterar droganvändning som en positiv, vardaglig grej i ungas liv 18i. Droger har bidragit positivt till vår kultur (t.ex. till musik, humor)

För att testa huruvida mätinstrumentet motsvarar den tänkta modellen, utfördes i samband med analysen en faktoranalys för att kontrollera de interna korrelationerna mellan de påståenden som mätt dimension fyra och fem av Parker et al:s (1998, 2002) normaliseringsteori. Innan faktoranalysen kördes omkodades de påståenden som formulerats med en ”negativ” innebörd till att ha en ”positiv” innebörd för att matcha de övriga påståendena. Detta gällde påståendena

18c, 18d och 18e (se enkät, bilaga 7 & 8). En faktoranalys, bestående av 8 påståenden (18a–e, g–i), utfördes sedan med hjälp av statistikprogrammet SPSS (version 26). Innan granskning av komponenterna, granskades lämpligheten för faktoranalys. Genom att granska den givna korrelationsmatrisen kunde man iaktta flera koefficienter med värden 0,3 och över. Värdet för Kaiser-Mayer-Olkin var 0,84, vilket överskrider det rekommenderade värdet på 0,6. Bartlett's test of Sphericity nådde även statistisk signifikans, vilket stödde möjligheten att utvinna faktorer ur korrelationsmatrisen.

Faktoranalysen resulterade i två komponenter med egenvärden som överskred 1, vilka respektive kunde förklara 42 % och 13 % av variansen. Genom att granska tillhörande linjediagram kunde man även iaktta en tydlig avtagning efter den andra komponenten. Totalt förklarade de två komponenterna 55 % av variansen. För att hjälpa uttydningen av dessa komponenter kördes en varimax rotation. Resultaten av rotationen förstärkte förekomsten av de två komponenterna, med sex variabler tillhörande komponent 1 och två variabler tillhörande komponent 2. Dessa komponenter och variabler överensstämmer med den planerade modellen genom att påståendena 18a–e samt 18f utgör komponent 1, medan påståendena 18h–i bildar komponent 2.

Efter detta utfördes även en reliabilitetsanalys för respektive komponent för att kontrollera reliabiliteten av de sammansatta variablerna som en enda komponent. Reliabilitetsanalysen av komponent 1 med tillhörande variabler visade att reliabiliteten för komponenten var hög (Cronbachs alfa = 0,81). Detta innebär att komponenten i sin helhet väldigt väl mäter det som variablerna har gemensamt. Reliabilitetsanalysen av komponent 2 gav dock ett resultat med väldigt låg reliabilitet (Cronbachs alfa = 0,32). Detta var väntat eftersom denna komponent endast består av två variabler (vilket är absolut minimum för en reliabilitetsanalys) och det är högst osannolikt att detta skulle leda till en reliabilitet som överstiger det rekommenderade värdet på 0,6. Eftersom den dimension som denna komponent motsvarar (som redan diskuterats), inte har ämnats undersökas fullständigt med denna studie, är komponentens låga reliabilitet inte av större betydelse för denna studie.

Utöver de frågor och påståenden som berörde Parker et al:s (1998, 2002) dimensioner i normaliseringstesens, innehöll även frågeformuläret några påståenden (se påståenden 18f & 18j–k, se bilaga 7 & 8) som var ämnade att användas för att få en inblick i en eventuell differentierad normalisering (jfr. teorikapitlen ovan). Dessa påståenden behandlade ungdomarnas attityder gentemot cannabis och var ämnade att fungera både som individuella indikatorer och komplement till övriga svar som kan verka tyda på en normalisering till fördel för cannabis.

Orsaken till att fokuset har riktats till cannabis är, så som redan tidigare nämndes i avhandlingen, att det är den substans som påvisats vara den mest populära drogen i dagens Finland (Karjalainen et al., 2019a) och även är den drog som varit mest använd bland finska unga.

4.3.1 Elektroniskt enkätprogram

Som plattform för det elektroniska frågeformuläret användes enkätprogrammet Webbenkäter (<https://www.webbenkater.com/>). Enkätprogrammet valdes främst för dess möjlighet att kunna säkra respondenternas fulla anonymitet under datainsamlingen, men programmet erbjöd även andra användbara funktioner som underlättade vid såväl utformningen av frågeformuläret som materialets analys. Enkätprogrammet gjorde det bland annat möjligt att utforma formuläret så att respondenterna smidigt leddes från olika frågesamlingar till andra baserat på tidigare svar. Enkätprogrammet erbjöd även ett flerspråkighetsalternativ, vilket kom till stor nytta vid översättningen av frågeformuläret till finska. Det använda enkätprogrammet hade även möjlighet att göra enkla analyser av det insamlade materialet i realtid, vilket gjorde det enkelt att redan i ett tidigt skede få en överblick av svaren. Svaren kunde dessutom laddas ner som Excel- och CSV-fil, som i sin tur enkelt kunde exporteras till analysprogrammet SPSS.

En stor fördel med det valda enkätprogrammet var även att dess användning var gratis för studerande vid Helsingfors universitet.

4.4 Tillvägagångssätt

För studien kontaktades totalt 211 elever via två högstudier i Jakobstad: Oxhamns skola (n=127) och Etelänummen koulu (n=84). Eleverna kontaktades i oktober och november månad år 2020, då samtliga av eleverna gick i årskurs nio i respektive skola.

För att uppsöka eleverna kontaktades inledningsvis stadens två högstudier, Oxhamns skola och Etelänummen koulu. Studien presenterades för högstadiernas rektorer i början av hösten 2020 och en möjlighet att delta i studien erbjöds. Efter att rektorerna tackat ja till deltagande söktes stadens tillstånd för genomförande av studien. Då forskningslov anhållits kontaktades skolorna igen för att diskutera och enas om en lämplig tidtabell för studien. Kontaktpersonerna tilldelades

instruktioner angående den praktiska datainsamlingen i form av ett följebrev till vårdnadshavarna (bilaga 3 & 4) och ett följebrev till lärarna (bilaga 5 & 6). Följebrevet till vårdnadshavarna presenterade studien och gav instruktioner om hur vårdnadshavarna kunde kontakta avhandlingens författare ifall de motsatte sitt barns deltagande. Följebrevet till lärarna innehöll förutom en presentation av studien även anvisningar angående utdelningen av enkätlänken.

Efter att skolorna vidarebefordrat följebrevet till niondeklassarnas vårdnadshavare tilldelades skolorna länken till den elektroniska enkäten. För att förenkla utdelningsprocessen bifogades länken till en PowerPoint-presentation som forskaren bad kontaktpersonerna dela med skolans lärare. Skolorna fick sedan två veckor att dela ut enkäten bland niondeklassarna.

Frågeformuläret besvarades under lektionstid och tog ungefär 15 minuter att fylla i. Eleverna kunde besvara enkäten med hjälp av valfritt elektroniskt hjälpmedel. Lärarna instruerades att dela ut enkätlänken på lektionstid för att så hög svarsfrekvens som möjligt skulle kunna genereras. Innan själva frågeformulärets början presenterades även studien för niondeklassarna genom ett följebrev bifogat till det elektroniska frågeformuläret (bilaga 7 & 8). I följebrevet framkom bland annat studiens syfte och målsättning, etiska aspekter och praktiska tillvägagångssätt. Niondeklassarna försäkrades om att deltagande i studien var fullständigt frivilligt och anonymt.

En nackdel med upplägget var att forskaren själv inte hade möjlighet att närvara vid utdelningen av enkätlänken och därmed inte kan garantera att utdelningen av enkätlänken utspelade sig enligt de givna instruktionerna. Efter att allt material samlats in kontrollerades dock bland annat tidstämpeln för de svar som kommit in. Alla svar förutom två hade lämnats in under skoltid, vilket gör det mycket sannolikt att enkätlänken utdelats som avsett. Tidstämpeln för de två övriga svaren visade även att respektive enkät påbörjats samtidigt som deras klasskamrater tidigare under dagen och endast slutförts i ett senare skede.

4.5 Respondenter

Målgruppen i studien var niondeklassare i staden Jakobstad. Denna åldersgrupp valdes eftersom ungdomar i denna ålder har fått ta del av den undervisning som grundutbildningen har att erbjuda angående droger och droganvändning. Elever i årskurs nio borde därför ha tillräckligt med kunskaper för att kunna bilda sig en grundläggande uppfattning om droganvändningens

eventuella risker och effekter. Enligt Piagets utvecklingsteori (Piaget & Inhelder, 1977) borde även niondeklassarnas förmåga till reflektion ha hunnit utvecklas tillräckligt för att kunna ta ställning till fördelar och nackdelar med droganvändning som både fenomen och beteende.

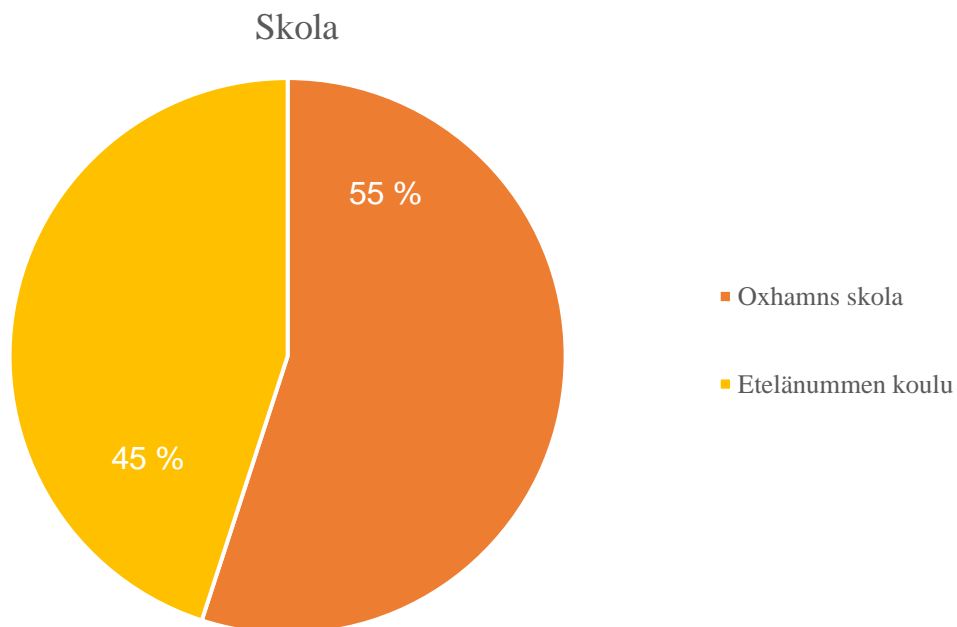
Genom en bred litteraturöversikt av studier inom förebyggande drog arbete har även Hawks et al. (2000) kunnat urskilja denna period i ungdomars liv som en av de tre ideala perioderna för preventiva insatser. Den andra av Hawks et al. (2002) kritiska perioder kallas för *den tidiga relevans perioden* (eng. the early relevancy period) och infaller då unga för första gången ställs inför möten med droger och droganvändning. Under denna period är det som viktigast att de unga får ta del av aktuell kunskap om droger och droganvändning samt att de ges praktiska verktyg för hur de ska agera vid möten med droger. Hawks et al. (ibid.) preciserar inte exakt vilken åldersgrupp som faller under denna period, utan betonar att detta varierar i olika regioner runt om i världen. Allt medan tiden förändras har även den allmänna åldern för introduktion till droger och experimentering kommit att skifta, vilket gör att tydliga ålderskategorier snabbt föråldras. Utgående från beskrivningen av perioden kan man dock göra en grov uppskattning angående vilken åldersgrupp som faller inom periodens ramar. I Finland finns (till min kännedom) inga studier som har studerat ungdomarnas första ”möten” med droger, men enligt finsk media (se bl.a. Laitinen, 2020) sker det vanligtvis någon gång då ungdomarna är mellan 13 och 15 år gamla, efter vilken följer även en eventuell experimenteringsperiod. Med detta som bakgrund kan man anta att denna åldersgrupp, 13 till 15-åringar, kan tänkas falla inom ramarna för *den tidiga relevans perioden*, vilket gör niondeklassare lämpliga respondenter för denna avhandling.

Niondeklassare från specifikt staden Jakobstad valdes eftersom ungas droganvändning varit särskilt uppmärksammat i staden under de senaste åren. I flera etapper har även spekulationer kring en eventuell normalisering lyfts fram i de lokala debatterna, men till min kännedom har inga mer specifika studier utförts.

Niondeklassare som målgrupp var dessutom praktiskt lättillgängliga i och med att de kunde kontaktas via skolorna, vilket även bidrog till valet av målgrupp.

Totalt deltog 176 elever i studien, vilket genererade en svarsprocent på 83 % av stadens niondeklassare. Av respondenterna var sammanlagt 55 % (n=96) elever i Oxhamns skola, medan de resterande 45 % (n=80) gick i Etälännummen koulu. Svarsfrekvensen bland eleverna i Etälännummen koulu var dock något högre än i Oxhamns skola. Etälännummen koulu genererade en svarsprocent på 95 %, medan den motsvarande andelen i Oxhamns skola landade

på 76 %. Även om ingen orsak för bortfallet i skolorna efterfrågades, är det relevant att nämna att Coronasituationen blev värre i Jakobstad mitt under datainsamlingsperioden. Särskilt Oxhamns skola kom att påverkas då både elever och en stor del av skolans lärare blev satta i karantän. Det plötsliga kaos som situationen skapade kan ha lett till ett ökat bortfall i skolan, i och med att utdelning av enkätlänken inte längre tilldelades högsta prioritet.

Figur 4. Fördelning av respondenter enligt skola.

4.6 Analys

Eftersom det totala underlaget för denna studie är av kvantitativ karaktär, har all data analyserats statistiskt.

Innan den egentliga analysprocessen började exporterades niondeklassarnas enkätsvar till statistikprogrammet SPSS (version 26) där svaren genomgick en helhetsgranskning. I detta skede kontrollerades bland annat fördelningarna av de olika svaren för att försäkra att inte senare analyser kunde bli snedvridna. I denna process var bortfallet för var individuell fråga särskilt viktig. I sin helhet varierade bortfallet för enskilda frågor mellan 1 och 5 %, vilket enligt Tabachnick & Fidell (2014:96–97) inte överskrider den rekommenderade gränsen och därför sågs som acceptabelt. I detta skede omkodades och kombinerades även olika svar för att både förenkla senare analyser och för att försäkra att inga analyser kunde tänkas kränka respondenternas anonymitet.

Denna omkodningsprocess berörde särskilt frågorna 12, 15, 17, 18 (se frågeformulär, bilaga 7 & 8). Svartalternativen för fråga 12 kombinerades så att alla de som rapporterat sig vara villiga att testa på någon eller några av de föreslagna drogalternativen bildade en helt ny variabel. På detta sätt fick man även fram storleken på den grupp niondeklassare som generellt var nyfikna att testa på droger. Svartalternativen för fråga 15 kombinerades på liknande sätt för att skapa en ny variabel för de niondeklassare som hade vänner som använder droger, oavsett hur stor andel dessa vänner utgjorde av deras kompisgrupp. Svartalternativen ”*de flesta*”, ”*några*” och ”*endast några få*” omkodades därmed till en och samma grupp, medan de resterande lämnades utanför. Fråga 17 och 18 erbjöd eleverna möjlighet att svara på Likert-skalor och svartalternativen för de två frågorna omkodades därför så att extremitetvärdena på vardera sida om mittenvärdet bildade motsatta kategorier. För fråga 17, som hade en sexgradig Likert-skala, innebar detta att de tre första alternativen (”*så gott som omöjligt*”, ”*väldigt svårt*” och ”*ganska svårt*”) utgjorde den nya kategorin ”*svårt*” och de två sista alternativen (”*ganska lätt*” och ”*mycket lätt*”) bildade kategorin ”*lätt*”. I en motsvarande process omkodades svartalternativen för fråga 18 så att de två första kategorierna (”*helt av annan uppfattning*” och ”*delvis av annan uppfattning*”) bildade kategorin ”*av annan uppfattning*” och de två sista alternativen (”*delvis av samma uppfattning*” och ”*helt av samma uppfattning*”) tillsammans utgjorde den nya kategorin ”*av samma uppfattning*”. Innan omkodningen för påståendena vid fråga 18 inleddes, vändes de

påståenden som hade en ”negativ innebörd” till att matcha de övriga. Detta för att missförstånd inte skulle ske vid tolkningen av resultaten. Detta gällde påståendena 18c-e & 18k.

Efter detta inleddes den egentliga analysen. Till en början utfördes enkla deskriptiva statistiska analyser, vilket gav en helhetsbild av resultaten. Mått som räknades var främst frekvenser (n) och procentuella andelar. För frågorna 12, 17 och 18 (se frågeformulär, bilaga 7 & 8) skapades summavariabler för att kunna analysera niondeklassarnas generella kunskaper och attityder gentemot droger och droganvändning. Ett lågt värde på summavariabeln innebär mindre kunskap eller mer negativ attityd angående frågan, medan ett högre värde på summavariabeln har motsatt betydelse.

För var summavariabel utfördes en reliabilitetsanalys. Cronbachs alfa har använts som mått för reliabiliteten i materialet. Eftersom summavariabeln för fråga 12 utgjordes av de respondenter som rapporterat sig vara nyfikna att testa på någon eller några av de förslagna drogalternativen, testades reliabiliteten genom att inkludera dessa. Reliabiliteten för denna summavariabel var acceptabel (0,67). Reliabiliteten för summavariabeln för fråga 17 var mycket hög (0,90). Eftersom alla påståenden under fråga 18 inte var ämnade att mäta samma dimension (se utformning av frågeformulär ovan), delades påståendena upp i olika grupper. För att kunna förstärka antagandet att de påståenden som varit ämnade att mäta dimension fyra och fem i Parker et al:s (1998, 2002) normaliseringstes verkligen mätte två olika dimensioner, utfördes först en faktoranalys på dessa påståenden. Valet att använda faktoranalys kan ifrågasättas i och med att faktoranalys traditionellt inte rekommenderas för nominala variabler, utan endast kontinuerliga. För att en säker faktoranalys ska kunna utföras, rekommenderas även ett relativt stort urval (omkring 300 personer), vilket denna studie inte helt ger underlag för. Enligt Tabachnick & Fidell (2014:39) har dock flera studier genom åren använt faktoranalys på Likert-skolor där attityder och åsikter studerats. Detta eftersom det existerar ett antagande om att attityder i olika frågor i grunden rör sig på en kontinuerlig skala. På grund av att det för respondenter är svårt att sätta sina åsikter i sifferform på en kontinuerlig skala, har attityder ändå fortsättningsvis mäts med hjälp av Likert-skolor. I denna studie har man även utgått ifrån att attityderna gentemot droger och droganvändning rör sig på en kontinuerlig skala som i praktiken är svår att undersöka. Att studiens underlag är mindre än den rekommenderade storleken har även tagits i beaktande, men enligt Tabachnick & Fidell (2014:666) borde ändå materialet för denna studie vara tillräckligt för att ge riktgivande resultat om variabelernas interna korrelationer. Resultaten av såväl faktoranalysen som reliabilitetsanalysen presenterades ovan i samband med presentationen av enkätens utformning.

En sista reliabilitetsanalys kördes ännu för den summavariabel som fokuserade på elevernas attityder gentemot cannabis. Reliabiliteten för denna summavariabel låg under den rekommenderade gränsen (0,56), men genom att exkludera påstående 18k ur summavariabeln steg reliabiliteten till ett acceptabelt 0,60. Påstående 18k kom därför att exkluderas ur analysen.

De skapade summavariablerna var av nytta vid senare analys av samband. Med hjälp av summavariablerna var det möjligt att sätta respondenternas svar på en kontinuerlig skala och därmed utföra korrelationsanalys.

Korrelationsanalys är enligt Pallant (2010:122) ett utmärkt verktyg för att undersöka förhållanden mellan två olika variabler. Analysmetoden kan berätta huruvida det förekommer ett samband mellan dessa variabler och i så fall i vilken riktning och av vilken styrka. Korrelationsanalys valdes som metod eftersom studiens syfte inte är att förklara eventuella tecken på normalisering, utan att beskriva det nuvarande läget i Jakobstad. Som Pallant (2010:121) även skriver lämpar sig korrelationsanalys utmärkt för detta syfte då denna typ av sambandsanalys inte manipulerar eller kontrollerar variablerna, utan snarare beskriver hur variablerna förekommer naturligt.

4.7 Validitet, reliabilitet och etik

Det är svårt att prata om validitet, reliabilitet och etik utan att binda dem tillsammans. Enligt den forskningsetiska delegationen (2012) är det inte heller ändamålsenligt. Studiens tillförlitlighet, giltighet och etiska godtagbarhet påverkar varandra och endast då samtliga av dessa aspekter beaktas kan man försäkra att resultaten uppnår god kvalitet. Den forskningsetiska delegationen (2012:18) kallar detta för att bedriva *god vetenskaplig praxis* och har satt upp centrala riktlinjer för finska forskare inom samtliga forskningsområden. Riktlinjerna berör viktiga punkter såsom till exempel korrekta källhänvisningar, anskaffning av forskningstillstånd samt tillkännagivande om eventuell bundenhet och finansieringskällor av betydelse för forskningen.

Den forskningsetiska delegationens riktlinjer är utmärkta utgångspunkter för varje studie, men forskaren bör även se till att vidta ytterligare etiska åtgärder som den valda forskningsansatsen och datainsamlingsmetoden förutsätter. Eftersom denna avhandling har anammat en kvantitativ forskningsansats kommer studiens validitet, reliabilitet och etik granskas ur denna synvinkel.

4.7.1 Reliabilitet och validitet

Validitet och reliabilitet är starkt sammankopplade, men ur ett forskningsperspektiv är bandet inte helt okomplicerat. En studie kan uppvisa hög reliabilitet samtidigt som validiteten är lidande, men en låg reliabilitet kan aldrig sammanfalla med en hög validitet (Rugg & Petre, 2007:224–225).

Reliabilitet innebär hur tillförlitlig studien är, huruvida man får samma svar om man ställer samma fråga upprepade gånger (Fallon, 2016:11). Svaren, och därmed studiens resultat, kan med andra ord inte förklaras med slumpens inflytande eller andra okontrollerbara omständigheter. Graden av reliabilitet beror alltså på tillvägagångssättet vid studiens genomförande och materialbearbetning – där målet är att tillvägagångssätten vid respektive skede ska vara så uniforma som möjligt (Fallon, 2016:12). Eftersom datainsamlingen vid samtliga tillfällen skedde i klassrummen under lektionstid minimerades okontrollerbara faktorer påverkan, vilket bidrog till studiens reliabilitet. Relevant att nämna är att forskaren själv inte hade möjlighet att delta vid utdelningen av enkätlänken, vilket kan ha lett till avvikelser från det tänkta tillvägagångssättet. Inför utdelningen av enkätlänken hade forskaren dock utarbetat tydliga instruktioner (bilaga 5 & 6) för lärarna, där det betonades att lärarna endast hade som uppgift att se till att länken presenterades för eleverna i ett klassrumssammanhang. Eleverna fick sedan själva i samband med frågeformuläret ta del av en presentation av studien samt instruktioner för deltagande i studien. I instruktionerna underströks studiens frivillighet och anonymitet samt att ingen förutom forskaren kommer att kunna ta del av studiens rådata. Detta tillvägagångssätt var en strävan efter att garantera att alla respondenter fick exakt samma information och instruktioner trots forskarens frånvaro.

Frågeformulärets utformning påverkar även studiens reliabilitet (Fallon, 2016:11–12). För en högre reliabilitet bör frågeformulärets struktur och frågornas formuleringar noggrant ha utarbetats, så att studiens precision kan försäkras. Detta innebär även att frågeformuläret är lätt att fylla i och det inte finns möjlighet för respondenter att missförstå frågorna. Med tanke på denna studie har även översättningen av frågeformuläret till finska spelat en roll i reliabiliteten. För en hög reliabilitet är det viktigt att de finskspråkiga frågorna och instruktionerna i så hög grad som möjligt motsvarar de svenskspråkiga, samtidigt som de finskspråkiga formuleringarna bör förbli förståeliga. Inför datainsamlingen diskuterades frågeformulärets struktur och innehåll i flera etapper med såväl forskarens handledare som andra magisterstuderande för att så väl som möjligt utforma ett enkelt men fokuserat frågeformulär. I strävan efter att skapa en

motsvarande, men lättförståelig, finsk version tog jag även hjälp av finskspråkiga magisterstuderanden vid översättningen av frågeformuläret.

Validitet innebär i sin tur att studien och mätinstrumentet – i detta fall frågeformuläret – verkligen mäter det som de har som avsikt att mäta (Fallon, 2016:10). Begreppet validitet brukar därför definieras som studiens trovärdighet eller giltighet. I kontexten av denna avhandling innebär validiteten i praktiken hur väl frågorna i frågeformuläret kan anses ge svar på avhandlingens forskningsfrågor. Genom att till stora delar använda frågor från tidigare studier med liknande syfte kunde studiens validitet höjas. Studiens validitet har även försökt säkras redan vid planeringen av studien. Genom val av till exempel lämplig datainsamlings- och urvalsmetod har forskaren strävat efter att graden av validitet redan innan studiens genomförande ska vara hög. Likaså har även validiteten tagits i beaktande då analysen och dess metoder planerats.

Validitet kan ytterligare delas in i två olika underkategorier: extern validitet och intern validitet. *Extern validitet* syftar man till huruvida resultaten ses som rimliga i ljuset av tidigare forskning samt resultatens generaliserbarhet (Fallon, 2016:9). På grund av att denna studie har utförts på en ort och bland en tämligen begränsad målgrupp är dock resultatens generaliserbarhet utanför den valda orten låg. I och med att studiens syfte dock inte har varit att generera generaliserbara resultat, påverkar detta faktum inte studien nämnvärt. Att studiens resultat diskuteras i kontexten av tidigare forskning kan dock anses stöda den externa validiteten.

Den andra underkategorin, *Intern validitet*, innebär att studiens resultat är trovärdiga, att de motsvarar verkligheten (Fallon, 2016:10–11). I en strävan att öka den interna validiteten har analysen av det insamlade materialet beskrivits noggrant, för att hjälpa läsaren att förstå hur forskaren har dragit de slutsatser som hon gjort. Vid redovisningen av studiens resultat har man även strävat efter att ge en så objektiv bild av resultaten som möjligt – vilket innebär att även de resultat som eventuellt inte går hand i hand med forskarens egna uppfattningar har presenterats.

4.7.2 Etiska överväganden

Som skrivet ovan, genomsyrar även de etiska valen studiens validitet och reliabilitet. Etiska överväganden aktualiseras i studiens alla skeden, från formuleringen av forskningsfrågorna till

redovisningen av studiens resultat och forskaren bär på ett ansvar att i samtliga skeden bruka god etisk praxis.

Forskningsetiska delegationen (2019) har även ställt upp centrala anvisningar för forskningsetisk praxis där de mer djupgående går igenom relevanta frågor i studiens olika skeden. I den forskningsetiska delegationens (2019:28) anvisningar kring *de allmänna etiska principerna* hänvisar delegationen till deras tidigare publikation angående god vetenskaplig praxis och betonar deltagarnas lagstiftade rättigheter och deltagandets trygghet. Studien bör planeras så att deltagarnas grundläggande rättigheter kan försäkras och ingen deltagare kommer till skada under studiens gång. Inför deltagande i studien försäkrades samtliga elever om att deltagande i studien var fullkomligt frivilligt och att de var fria att när som helst avbryta studien utan förklaring. Eleverna försäkrades även om att ingen annan än forskaren kommer att ta del av respondenternas svar i rådataformat.

Detta går även hand i hand med de anvisningar som den forskningsetiska delegationen (2019:29) satt upp för *bemötande av forskningsdeltagaren och dess rättigheter*. Informerat samtycke är den centrala utgångspunkten för detta bemötande. Förutom en försäkran om att deltagande i studien var fullkomligt frivilligt och att deltagandet kunde avbrytas i vilket skede som helst, innehöll följbrevet (bilaga 1 & 2) även konkreta uppgifter om studiens syfte och tillvägagångssätt. Eleverna informerades även om hur det insamlade materialet kommer att presenteras och forskaren intygade att all data kommer att granskas på gruppnivå, vilket innebär att en identifiering av enskilda svar är omöjligt. Därtill innehöll följbrevet information om hur länge rådata kommer att lagras och i vilket skede respondenternas svar kommer att förstöras.

När det gäller *minderåriga som föremål för forskning* (Forskningsetiska delegationen, 2019:30) finns även särskilda anvisningar. Ifall den minderåriga har fyllt 15 år, räcker det med barnets eget samtycke för deltagande i studien. Det är ändå rekommenderat att man informerar vårdnadshavarna om studien ifall studiens syfte tillåter. För barn under 15 år är det i huvudsak vårdnadshavarna som bestämmer om deltagande i studien, men vid större enkätundersökningar räcker det vårdnadshavarna informeras om studien och att de har möjlighet att neka barnets deltagande om de så önskar. Också ifall studien är anonym, det vill säga inte behandlar barnets personuppgifter, räcker det att endast informera föräldrarna. Målgruppen för studien är niondeklassare, vilket innebär att eleverna är mellan 14 och 15 år gamla. Eftersom studien genomfördes i slutet av året 2020 torde majoriteten av eleverna redan ha fyllt 15, men för att vara på den säkra sidan informerades ändå vårdnadshavarna om studien (bilaga 3 & 4) och

deras möjlighet att neka barnets deltagande presenterades. Detta gjordes även om inga identifierbara personuppgifter insamlades under studien.

Den forskningsetiska delegationen (2019:32) berör även just behandling av personuppgifter i forskning närmare i sina anvisningar. Som sagt, kom inte denna studie att behandla andra uppgifter om respondenterna än deras kön och skola, vilka båda är så pass breda kategorier att enskilda personer eller grupper inte kan identifieras utgående från svaren. Vid planeringen av det elektroniska frågeformuläret togs även särskilda åtgärder för att försäkra om att elevernas IP-adresser inte skulle lagras, vilket enligt dataombudsmannens byrå (Dataombudsmannens byrå, u.å.) klassas som en personuppgift. På så vis kunde total anonymitet garanteras vid deltagande i studien.

5 Resultat

I detta kapitel kommer studiens resultat att presenteras. Resultaten bygger på statistiska analyser av sammanlagt 176 elevers enkätsvar.

Kapitlet inleds med en större överblick över de resultat som studien genererat: jag presenterar centrala resultat och lyfter fram övergripande mönster som framträtt. I följande underkapitel studerar jag vidare hur resultaten hänger samman och huruvida eventuella korrelationer och samband förekommer. Till sist sammanfattas resultaten och forskningsfrågorna besvaras.

5.1 Droganvändning, kännedom och attityder

Majoriteten av niondeklassarna i såväl Etelännummen koulu (96 %) som Oxhamns skola (97 %) hade aldrig testat på droger. Endast sammanlagt 3 % (n=6) av respondenterna uppgav sig sporadiskt ha använt droger och endast hälften av dessa (n=3) rapporterade droganvändning under de senaste 12 månaderna. Samtliga som uppgav sig ha använt droger under de senaste 12 månaderna uppgav sig ha använt cannabis. Andra substanser rapporterades inte.

En övervägande del av niondeklassarna (73 %) uppgav att de inte hade kompisar som använder droger. Bland de resterande eleverna uppgav 18 % att *några få* av deras kompisar använder droger, 8 % att *några* använder och 1 % att *de flesta* av deras kompisar använder droger. Andelen niondeklassare som blivit erbjudna droger under de senaste 12 månaderna var dock tämligen liten (12 %). Bland de som fått ta del av drogerbjudanden rapporterade dessutom majoriteten (63 %) att detta hänt väldigt få gånger (1–2 gånger). Bland de resterande uppgav 32 % att de blivit erbjudna droger 3–5 gånger under det senaste året och 5 % mer än 10 gånger.

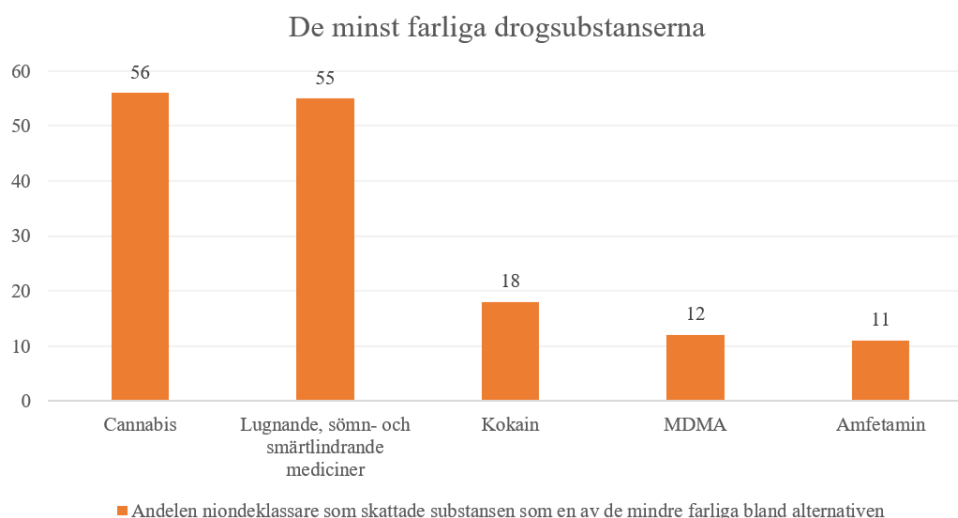
Då niondeklassarnas uppfattningar om tillgängligheten av droger i staden undersöktes, valde majoriteten av respondenterna att inte ställa sig till åtkomsten. Särskilt stor var osäkerheten kring substanserna MDMA, amfetamin och kokains tillgänglighet (se tabell 2). Det var dock även dessa tre substanser som klassades som de mest svårtillgängliga. De mest lättillgängliga substanserna att få tag i ansåg niondeklassarna vara cannabis (36 %) samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner (36 %).

Tabell 2. Översikt över niondeklassarnas (N=172) uppfattningar angående olika substansers tillgänglighet i staden. Siffrorna är angivna i procent.

Hur svårt skulle det vara för dig att få tag på följande droger i Jakobstad?:

	Så gott som omöjligt	Väldigt svårt	Ganska svårt	Vet inte	Ganska lätt	Väldigt lätt
<i>Cannabis</i>	5	5	6	49	24	12
<i>MDMA (Ecstasy)</i>	10	5	9	67	7	2
<i>Amfetamin</i>	9	9	9	63	8	3
<i>Kokain</i>	13	8	7	60	10	3
<i>Lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner</i>	5	5	2	52	18	18

I frågeformuläret studerades även elevernas uppfattningar och kännedom om droger i ljuset av hur farliga de ansåg de olika substanserna vara. Cannabis samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner avvek igen från de andra då niondeklassarna ombads välja de substanser som de förknippade med minst risker. Av dessa skattades cannabis som något mindre farlig med ett understöd på 56 % bland niondeklassarna, medan stödet för lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner landade på 55 %. Efter dessa två kunde man se att stödet för de övriga substanserna var tämligen litet och att endast en liten distinktion gjordes dessa emellan (se figur 5).

Figur 5. Överblick över vilka substanser som niondeklassarna (n=172) ansåg vara förknippade med minst risker. Svaren angivna i procent. De med de högsta procentandelarna fick flest röster som minst riskabla. Niondeklassarna hade möjlighet att rösta på upp till två substanser.

Vidare efterfrågades kännedom om droganvändning bland den egna skolans elever. Majoriteten av niondeklassarna rapporterade osäkerhet över huruvida det överhuvudtaget används droger i deras skola (50 %). Det var dock endast 10 % av respondenterna som med säkerhet uppgav att droger inte alls används bland skolans elever. Bland de ungdomar som ändå trodde att droger används, var det åter igen cannabis (52 %) samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner (24 %) som uppgavs vara de mest använda. En betydligt mindre andel elever trodde att det förekom användning av de övriga substanserna: kokain (12 %), amfetamin (6 %) och MDMA (4 %).

Merparten av niondeklassarna (69 %) höll det som osannolikt att de skulle komma att testa på droger i framtiden. 14 % var osäkra över sina framtida intentioner och 17 % var nyfikna att åtminstone någon gång testa på någon typ av drogs substans. Bland de ”nyfikna” var åter igen cannabis samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner de mest populära svarsalternativen. Av de ”nyfikna” niondeklassarna uppgav 53 % att de kunde tänka sig att testa på cannabis i framtiden, medan 24 % var nyfikna att testa på lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner. Intresset för att testa på de resterande substansalternativen var i huvudsak obefintligt.

Majoriteten av niondeklassarna uppvisade även i andra frågor relativt negativa drogattityder. Särskilt då positiva och negativa svar sammanslogs (*delvis av samma uppfattning + helt av samma uppfattning* samt *delvis av annan uppfattning + helt av annan uppfattning*) framträdde negativa inställningar tydligt. En stor del av eleverna upplevde inte att droganvändning var en del av att ha roligt (49 %) och ansåg inte heller att droganvändning bland unga var en livsstil som resten av samhället borde acceptera (45 %). Dessutom höll en klar majoriteten (62 %) av niondeklassarna med om att kompisars sporadiska droganvändning inte var acceptabelt och största delen av eleverna (63 %) framhöll till och med att de försökte undvika andra unga som de visste att använder droger. Därtill var en stor del av ungdomarna överens om att droganvändning i sin helhet påverkar livet negativt (45 %) och en även större del ansåg att all droganvändning borde förbli strikt förbjudet (54 %).

Trots generellt negativa inställningar gentemot droger och droganvändning, var inte andelarna elever med motsatta åsikter helt obetydliga (se tabell 3). Främst kunde man notera att 27 % av ungdomarna ansåg att ett totalförbud av droganvändning inte borde förekomma. Ytterligare 25 % av eleverna var även av den åsikten att droganvändning åtminstone delvis har en positiv inverkan på livet och en fjärdedel (25 %) av niondeklassarna ansåg därtill att droganvändning var en del av att ha roligt.

Tabell 3. Översikt av niondeklassarnas (n=170) ställningstaganden till påståenden ämnade mäta niondeklassarnas attityder förknippade med droganvändningens sociala anpassning. Siffrorna är angivna i procent.

	Helt av annan uppfattning	Delvis av annan uppfattning	Vet inte	Delvis av samma uppfattning	Helt av samma uppfattning
<i>Droganvändning är en del av att ha roligt</i>	36	13	26	21	4
<i>Enligt mig är det helt okej ifall mina kompisar använder droger då och då</i>	47	15	21	11	6
<i>Att använda droger påverkar endast livet negativt</i>	10	15	30	12	33
<i>All droganvändning borde förbli strikt olagligt</i>	10	17	20	12	42
<i>Jag försöker hålla mig undan sådana ungdomar som använder droger</i>	6	9	21	20	43
<i>Ungas droganvändning är deras eget val och det borde alla acceptera</i>	33	12	22	13	8

Största delen av niondeklassarna kunde även att inte ta ställning till hur framträdande de ansåg droger och droganvändning vara i populärmedia. 46 % av niondeklassarna var osäkra huruvida populärmedia skildrade droganvändning som en positiv del av ungas vardag och 41 % var osäkra huruvida droger har bidragit positivt till kulturen. Negativa och positiva uppfattningar för respektive påstående visade sig även fördela sig tämligen jämnt. 28 % av ungdomarna ansåg att populärmedias avbildning av droganvändning verkade ge ett positivt och ungdomsvänligt intryck, medan 26 % av ungdomarna var av motsatt åsikt. På motsvarande vis ansåg även 29 % av niondeklassarna att droger hade haft ett positivt inflytande på kulturen, medan 32 % menade att så inte var fallet.

Tabell 4. Översikt av niondeklassarnas (N=170) ställningstaganden till påståenden ämnade mäta attityder förknippande med droganvändningens kulturella anpassning. Siffrorna är angivna i procent.

	Helt av annan uppfattning	Delvis av annan uppfattning	Vet inte	Delvis av samma uppfattning	Helt av samma uppfattning
<i>Populära TV-serier och artister porträtterar droganvändning som en positiv, vardaglig grej i ungas liv</i>	13	13	46	21	7
<i>Droger har bidragit positivt till vår kultur (t.ex. till musik, humor)</i>	21	11	41	18	8

Slutligen studerades några påståenden specifikt beträffande cannabis (se tabell 11). Resultaten för dessa påståenden visade sig väldigt långt följa samma mönster som attitydfrågorna ovan. Drygt hälften av eleverna (45 %) rapporterade sig vara negativt inställda till en legalisering av cannabis, medan lite på en fjärdedel (26 %) inte kunde ta ställning. En slutlig 29 % (ungefär en tredjedel) av niondeklassarna var av åsikten att cannabisanvändning borde legaliseras i Finland. Stödet för cannabis stärktes något då åsikter gällande cannabis straffbarhet granskades. Även om majoriteten av eleverna (53 %) fortfarande var osäkra över var de stod i frågan, angav 35 % av ungdomarna att man i Finland borde göra en skillnad mellan cannabis och andra drogers straffbarhet. Endast 13 % av eleverna uppgav sig vara negativt inställda till att göra en skillnad till cannabis fördel.

Tabell 5. Översikt över niondeklassarnas (n=170) ställningstaganden ämnade mäta niornas inställningar till cannabis. Siffrorna är angivna i procent.

	Helt av annan uppfattning	Delvis av annan uppfattning	Vet inte	Delvis av samma uppfattning	Helt av samma uppfattning
<i>Cannabisanvändning borde legaliseras i Finland</i>	33	12	26	12	17
<i>Vi borde göra en tydlig skillnad mellan cannabis och andra drogers straffbarhet</i>	8	5	53	17	18

5.2 Undersökning av samband

Genom den initiala analysen kunde man se att svaren på frågorna avsedda att mäta olika dimensioner i Parker et al:s (1998, 2002) normaliseringsstes varierade – allt från hur förekommande droganvändningen var till attityder gentemot droger och framför allt gentemot olika typer av droger. I ljuset av dessa resultat väcktes ett intresse för att vidare studera huruvida samband förekom i svaren. Eventuella samband kunde bidra till mer djupgående reflektioner angående respondenternas attityder till och kunskaper om droger. Därtill kunde sambandsundersökningar även vara relevant i ljuset av studiens teoretiska underlag, vilket är uppbyggt av olika dimensioner som sinsemellan påverkar varandra.

Sambandsundersökningar angående alla aspekter var dock inte möjligt. Främst blev det tydligt att sambandsundersökningar gällande de ungdomar som rapporterat både sporadisk och mer frekvent droganvändning inte skulle vara genomförbart, då dessa var så pass få. Sambandsundersökningar i dessa aspekter skulle därmed inte ha genererat pålitliga resultat. I sambandsundersökningarna valde jag därför att koncentrera mig på andra variabler som varit utmärkande i den initiala analysen: (1) förekomsten av vänner som använder droger, (2) övergripande uppfattningar om drogers tillgänglighet samt (3) attityder förknippade med droger. För att undersöka samband mellan dessa variabler användes korrelationsanalys, vilket innebar att vissa svar krävde en omkodning för att denna typ av analys skulle vara möjlig. I huvudsak skapades summavariabler för detta syfte, vilket jag närmare beskrivit i samband med analysdelen i kapitel 4.

För korrelationsanalysen ställdes följande frågor:

1. Finns det ett förhållande mellan förekomsten av vänner som använder droger och elevernas övergripande uppfattningar om drogernas tillgänglighet?
2. Finns det ett förhållande mellan vänners användning och elevernas nyfikenhet för att i framtiden testa på droger?
3. Finns det ett förhållande mellan vänners användning och förekomsten av att ha blivit erbjuden droger de senaste 12 månaderna?
4. Finns det ett förhållande mellan vännernas användning och attityder förknippade med droger och droganvändning?
5. Finns det ett förhållande mellan elevernas attityder gentemot droger och nyfikenhet att testa på droger i framtiden?

6. Finns det ett förhållande mellan elevernas attityder gentemot droger och övergripande uppfattningar om drogernas tillgänglighet?

Korrelationsanalys kunde bekräfta att det förekom förhållanden mellan samtliga ovanstående variabler. Beträffande förhållande mellan förekomsten av vänner som använder droger och elevernas uppfattningar av drogernas tillgänglighet fanns en svag, positiv korrelation: $r = 0.23$, $n = 174$, $p < 0.05$. Detta innebär att ifall eleven har vänner som använder droger, uppfattar den även till en viss mån drogerna som mer lättillgängliga än de som inte har sådana vänner. Likaså förekom det även en svag, positiv korrelation mellan vännernas användning och elevens nyfikenhet att i framtiden själv testa på droger: $r = 0.17$, $n = 174$, $p < 0.05$. Att ha vänner som använder droger innebär därmed att eleven var mer nyfiken att testa på droger än elever utan sådana vänner. I resultaten framträdde även en positiv, medelstark korrelation mellan förekomsten av vänner som använder droger och förekomsten av drogerbjudanden de senaste 12 månaderna: $r = 0.45$, $n = 171$, $p < 0.05$. Att ha vänner som använder droger innebär därmed att förekomsten av drogerbjudanden var mer förekommande.

Föga förvånande kunde korrelationsanalys även påvisa en positiv korrelation mellan vännernas användning och elevens egna drogattityder: $r = 0.37$, $n = 170$, $p < 0.05$. Till skillnad från tidigare korrelationer visade sig detta förhållande vara av medelhög styrka, vilket innebär att förekomsten av vänner som använder droger ledde till att eleven uppvisade markant mer positiva drogattityder. Då förhållanden beträffande niondeklassarnas attityder undersöktes vidare kunde man även se en medelhög, positiv korrelation mellan de uppvisade attityderna och deras nyfikenhet att i framtiden testa på droger: $r = 0.46$, $n = 170$, $p < 0.05$. Detta innebär att ju positivare attityder eleven uppvisar, desto större var deras nyfikenhet för framtida drogexperimentering. Slutligen förekom även en svag, positiv korrelation mellan ungdomarnas attityder och deras uppfattningar av drogernas tillgänglighet ($r = 0.16$, $n = 170$, $p < 0.05$), vilket i sin tur visade att positivare attityder gentemot droger och droganvändning korresponderade med positivare uppfattningar om drogernas tillgänglighet i staden.

5.3 Sammanfattning av resultaten i ljuset av avhandlingens forskningsfrågor

Nedan kopplas resultaten mer tydligt till avhandlingens forskningsfrågor. Jag har först sammanfattat de resultat som berör forskningsfråga ett och två och behandlar slutligen forskningsfråga tre i ett underkapitel skilt för sig.

5.3.1 Niondeklassarnas droganvändning, kännedom om och attityder gentemot droger

Enkätstudiens resultat visade att förekomsten av droganvändning bland respondenterna var mycket liten. Totalt sex elever av 176 rapporterade sig ha använt droger enstaka gånger och av dessa sex uppgav tre sig ha använt droger mer frekvent. Detta innebär att endast 3,4 % av respondenterna sporadiskt har testat på droger, medan 1,7 % av respondenterna har använt droger mer frekvent. Ifall man jämför andelen respondenter som testat på droger med resultaten av den senaste skolhälsoundersökningen (THL, 2019) kan man se att andelen som testat på droger ter sig mindre i denna studie än i den skolhälsoundersökning som utfördes för två år sedan (år 2019 rapporterades 5,3 % av respondenterna ha testat på droger). Det är dock viktigt att notera att resultaten från THL:s skolhälsoundersökning baserar sig på svar från både åttonde- och niondeklassare, vilket innebär att det inte är möjligt att säga huruvida det skett någon förändring baserat på denna studie. Det är dock påtagligt att andelen niondeklassare som i denna studie uppgav sig ha använt droger antingen sporadiskt eller mer frekvent är mycket liten, vilket är resultat som ekas även då man granskar förekomsten av ungas droganvändning på ett nationellt plan.

Resultaten av denna studie samstämmer även med andra nationella studier (se bl.a. Karjalainen et al., 2019b; Hakkarainen, 2016) som framhållit att cannabis är den substans som unga tyr sig främst till. Bland de unga som i denna studie rapporterade droganvändning var cannabis den enda substans de uppgav sig ha använt.

Enkätstudiens resultat antyder även att niondeklassarna har varierad kännedom om och varierade attityder gentemot droger och droganvändning. Majoriteten av respondenterna kunde inte ta ställning till hur enkelt eller svårt det skulle vara för dem att få tag på olika drogs substanser i staden, vilket kan tyda på okunskap bland ungdomarna framom upplevd svårillgänglighet. Bland resultaten kunde man dock urskilja en liten skillnad i uppfattad tillgänglighet beträffande vissa typer av droger. Cannabis samt lugnande, sömn- och

smärtlindrande mediciner framträdde som de substanser som upplevdes vara enklast att få tag på, medan de resterande substanserna (MDMA, amfetamin och kokain) alla sågs som svårtillgängliga. Dessa resultat kan anses stå i kontrast mot tidigare studier. Hakkarainen et al. (2020:465–466) lyfter fram hur drogmarknaden i Finland sedan början av 2000-talet har genomgått förändringar som lett till att olika typer av droger blivit enklare att få tag på. Uppkomsten av bland annat krypterade nätverk (darknet) har lett till att drogintresserade i alla åldrar inte längre behöver förlita sig på gatuhandel för att få tag på önskade preparat, utan droger kan nu enkelt beställas hem via dessa nätverk. Av studiens resultat att döma visar dock respondenterna inga tecken på att detta är något som de är bekanta med, utan på ett allmänt plan ter sig införskaffande av droger vara tämligen obekant för eleverna.

En möjlig orsak till att cannabis (tillsammans med lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner) ses som något enklare att få tag på än de övriga substansalternativen kan vara kopplat till förekomsten av vänner som använder droger. Över en fjärdedel av respondenterna (27 %) rapporterade sig ha vänner som använder droger och genom korrelationsanalys kunde man fastställa ett signifikant samband mellan att ha vänner som använder droger och en positivare inställning till drogernas tillgänglighet. Tidigare studier (se bl.a. Karjalainen et al., 2019b:314) har även lyft fram att cannabis uppfattas som enklare att få tag på bland de som personligen känner någon som använder cannabis. Hakkarainen et al. (2015:345) påpekar dessutom att det bland grupper där cannabisanvändning hör till det normala är vanligt att innehavaren bjuder med sig till andra i gruppen. Resultat som eventuellt kan stöda dessa spekulationer är även den signifikanta korrelation som kunde påvisas mellan förekomsten av vänner som använder droger och förekomsten av drogerbjudanden de senaste 12 månaderna. Trots att andelen respondenter som uppgav sig ha fått drogerbjudanden under den givna tidsperioden var tämligen liten (12 %), kunde man alltså påvisa att det fanns ett samband mellan dessa erbjudanden och att ha vänner som använder droger.

Till slut kunde enkätstudien även fastställa att det förekom en viss variation i respondenternas attityder gentemot droger och droganvändning. Trots att största delen av niondeklassarna ställde sig tämligen negativt till droger och droganvändning var inte andelen elever med mer positiva attityder helt obetydlig. Vidare kunde man även urskilja en andel elever (31 %) som visade ett visst intresse för framtida drogexperimentering, även om majoriteten av respondenterna förhöll sig negativt till tanken. Som tidigare diskuterats i kapitel tre, har man såväl nationellt som lokalt (i Jakobstad) kunnat se en utveckling som tyder på allt mer positiva attityder gentemot droger – framför allt gentemot cannabis. Studiens sambandsanalyser var

även i linje med tidigare studier (se bl.a. Williams et al., 2016) som kunnat påvisa att det förekommer ett samband mellan förekomsten av vänner som använder droger och ens egna attityder. I denna studie kunde man urskilja ett statistiskt signifikant samband som tydde på att det fanns ett förhållande mellan förekomsten av vänner som använder droger och mer drogpositiva attityder. Därtill visade sig även respondentens nyfikenhet att testa på droger korrelera med förekomsten av vänners användning, vilket i denna studie förstärker bilden av vännernas inverkan på respondentens egna attityder.

5.3.2 Resultaten mot bakgrund av normaliseringstesen

Slutligen sammanfattas resultaten i ljuset av Parker et al:s (1998, 2002) dimensioner för normalisering.

Tillgång och tillgänglighet av droger (dimension 1) bland niondeklassarna gav tvetydiga resultat. Vid undersökningar av respondenternas uppfattningar om olika substansers tillgänglighet i Jakobstad, kunde majoriteten av niondeklassarna inte ta ställning till åtkomsten. En viss variation förekom dock beträffande vissa substanser. Cannabis samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner avvek från de andra substanserna genom att som de substanser som niondeklassarna upplevde som lättast att få tag på. Bland de övriga substanserna var skillnaderna i åsikter tämligen obefintliga och resultaten gav ett intryck av att elevernas kännedom om dessa substanser var väldigt liten. I niondeklassarnas sociala liv verkade dock inte möten med droger vara helt främmande i och med att över en fjärdedel av niondeklassarna uppgav sig ha vänner som använder droger. Förekomsten av sådana vänner visade sig även korrelera signifikant med förekomsten av att ha blivit erbjuden droger de senaste 12 månaderna, vilket tyder på att förekomsten av vänner som använder droger kan vara av stor betydelse för den egna tillgängligheten.

Förekomsten av att testa på droger (dimension 2) visade sig dock – så som ovan redan konstaterats – vara mycket liten bland stadens niondeklassare. Majoriteten av niondeklassarna uppgav att de aldrig hade testat på eller använt droger. Endast ett väldigt litet antal niondeklassare rapporterade att de någonsin testat på droger och ett även mindre antal uppgav mer nylig användning. *Nylig eller regelbunden användning* (dimension 3) verkar därmed inte heller höra till vanligheterna bland niondeklassarna.

Gällande kunskaper och attityder förknippade med *droganvändningens sociala anpassning* (dimension 4) förekom även en viss spridning av svaren. Majoriteten av ungdomarna uppvisade tämligen negativa attityder gentemot droger och droganvändning, men motsatta åsikter hos eleverna var inte obetydliga. Likaså förekom även en viss mån av nyfikenhet till framtida drogexperimentering bland ungdomarna. Även beträffande denna dimension kunde man dock urskilja substansspecifika skillnader. Inställningen till cannabis samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner skiljde sig från inställningen till övriga substanser: de förstnämnda uppfattades vara minst riskfyllda att använda samtidigt som de var de substanser ungdomarna var mest intresserade av att någon gång testa.

Resultaten för påståendena ämnade att mäta attityderna förknippade med *droganvändningens kulturella anpassning* (dimension 5) påminde till stora delar om resultaten gällande droganvändningens sociala anpassning: majoriteten av niondeklassarna kunde inte ta ställning till påståendena, medan de resterande eleverna positionerade sig tämligen jämnt i en positiv eller negativ riktning. Att dimensionerna hänger samman framkom även genom en korrelationsanalys som påvisade att respondenter med mer positiva attityder gentemot droganvändning också var mer benägna att se drogernas avtryck i populärkulturen som positiva. Detta är dock inte förvånande. Att en person med drogpositiva attityder mer frekvent noterar positiva ”drogavtryck” i omvärlden kan till stor del förklaras genom *konfirmeringsbias*, det vill säga människors tendens att omedvetet ta in och tolka information som stöder ens tidigvarande uppfattningar och nonchalera sådant som inte stöder ens övertygelser (Casad, 2019). Det är även värt att notera att flera studier (se bl.a. Herd, 2008; Peteet et al., 2020; Fogel & Shlivko, 2016; Stern, 2005) har visat att skildringar av droganvändning både har ökat och blivit mer neutrala inom olika medier sedan slutet av 1990-talet, vilket innebär att dessa påståenden inte nödvändigtvis behöver mäta attityder så mycket som det mäter hur mycket uppmärksamhet fenomenet får i dagens läge inom populärkulturen.

Då dessa resultat sammanfattats kan man konstatera att antaganden om att droger så att säga normaliserats bland Jakobstads niondeklassare inte får ett entydigt stöd på ett övergripande plan. Resultaten tyder på en mycket liten droganvändning bland de unga och en tämligen låg förekomst av kontakt med droger i vardagen. Det bör noteras att trots att positiva drogattityder uppvisades bland eleverna, ställde sig ändå en något större andel av eleverna negativt till droger och droganvändning. Det är även relevant att notera den stora andel respondenter som ställde sig osäkra till påståendena gällande droger och droganvändning (valde ”vet inte”-alternativet). Detta kan tyda på att frågorna uppfattades som alltför ”breda”, då de handlade om ”droger” i

allmänhet. Eventuellt kunde en del respondenter ha ansett att vissa droger borde förbli straffbara, medan andra inte och att det därför var svårt att ta ställning för eller emot påståendena.

I resultaten förekom även tecken på att ungdomarnas kännedom om och attityder till vissa narkotikasubstanser skilde sig från andra. Cannabis samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner förknippades med minst risker (i jämförelse med andra narkotiska preparat), var de substanser som flest niondeklassare kunde tänka sig testa i framtiden samt var de som klassades som de mest lättillgängliga i staden. Cannabis samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner förekom stundvis jämbördigt bland elevernas svar (t.ex. gällande uppfattningar om tillgänglighet), men i de flesta fall kom ändå cannabis att passera lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner. Majoriteten av eleverna uppgav sig trots detta vara negativt inställda till en legalisering av cannabis och ville inte heller ta ställning till huruvida man borde göra en skillnad i straffbarhet till cannabis fördel.

Att vissa noterbara skillnader mellan substanserna förekom kan antyda på någon grad av differentierad normalisering framom en övergripande normalisering. Som ovan konstaterats verkar cannabis (samt delvis lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner) fått särskilt anseende bland ungdomarna. Cannabis är den substans som niondeklassarna besitter som mest kunskap om, ställer sig mest positiva till och främst lockar ungdomarna medan en väldigt liten skillnad gjordes mellan de övriga (MDMA, kokain och amfetamin) substanserna i fråga om risker och attityder. Huruvida en sådan normalisering verkligen har skett eller är pågående kräver dock vidare longitudinell forskning, men potentiella kännetecken kan inte nekas.

6 Diskussion

Syftet med denna magistersavhandling har varit att undersöka droganvändningen bland niondeklassarna i Jakobstad mot bakgrund av den så kallade normaliseringstesen. I detta kapitel granskas studiens metodologi och dess resultat kritiskt. Studiens sammanfattande resultat presenterades ovan, men i detta kapitel kopplas resultaten även till den förebyggande kontexten och jag diskuterar hur studiens resultat kan utnyttjas i det drogförebyggande ungdomsarbetet. Till sist ges även rekommendationer för vidare studier.

6.1 Metoddiskussion

Syftet med studien har varit att ge en helhetsbild över den nuvarande drogsituationen i staden ur ett normaliseringsperspektiv. Utgående från detta formulerades tre forskningsfrågor och en kvantitativ ansats ansågs vara bäst lämpad för att besvara dessa. Frågeformuläret som skapades för studiens syfte visade sig generera mångsidiga resultat och i sin helhet skulle jag skatta studiens design som välfungerande.

Studiens metodologi – som tveklöst även andra studiers – är dock förstås inte utan kritik. Gällande denna studie kan man kanske primärt ifrågasätta huruvida ungdomars droganvändning samt tillhörande attityder och kunskaper kan undersökas med slutna frågor i ett frågeformulär. Slutna frågor innebär en begränsning av ungdomarnas svar och chansen att ungdomarna tar till gissningar ökar. Frågornas eventuellt känsliga natur innebär också att riskerna för att de unga ljuger om sina egna erfarenheter ökar – även om total anonymitet garanteras. Det är därför möjligt att studien skulle ha genererat andra resultat ifall dessa frågor undersökts med hjälp av till exempel intervjuer. Som framkommit i resultatredovisningen har studiens resultat dock överensstämmt till stora delar med tidigare forskning och nationell statistik, vilket kan tänkas att åtminstone delvis bekräfta resultatens validitet. En tydlig fördel med att ha samlat in material på detta vis är dessutom att datainsamlingsmetoden möjliggjorde statistiska analyser, vilket kan tänkas ha lett till mer objektiva resultat. Det bör även noteras att enkätstudier är ett vedertaget vetenskapligt sätt att samla in information gällande ungdomars droganvändning (se bl.a. Raitasalo et al., 2021; Karjalainen et al., 2019b).

Statistikprogrammet SPSS (version 26) fungerade väl som analysverktyg av det kvantitativa materialet. Programmet gav mig möjlighet att utföra de tester som studiens syfte och det

insamlade materialet välkomnade. I huvudsak användes korrelationsanalys för analys av studiens resultat.

Trots att frågeformuläret baserade sig på frågor från tidigare studier och hade utvärderats innan datainsamlingens påbörjan, uppenbarade sig ändå vissa av frågeformulärets svagheter i och med materialets analys. Nyttan av uppdelningen av respondenter i så kallade ”användare” och ”icke-användare” visade sig vara ifrågasättbar i och med att andelen respondenter som föll under kategorin ”användare” var så pass få att vidare studier bland dessa inte var möjligt. Denna uppdelning baserade sig dock på tidigare studier och härledde även direkt från studiens teoretiska referensram, vilket kan ses som tillräckligt argument för uppdelningen. Ifall frågeformuläret används i framtiden kunde det dock finnas skäl att reflektera över uppdelningens relevans. Enkätstudiens resultat lyckades dock ge en helhetsbild av niondeklassarnas droganvändning och tillhörande inställningar i Jakobstad. Överlag ser jag att styrkan med min enkät var det breda, holistiska perspektivet; enkäten möjliggjorde att studera droganvändning samt kännedom om och olika attityder till droger. Resultaten har även kunnat kopplas till normaliseringsperspektivet och eventuella indikationer för normalisering på olika sätt och på olika områden bland ungdomarna har kunnat diskuteras.

Studier som tangerar föreliggande studie har tidigare utförts och i kapitel 3 har dessa studier närmare öppnats upp. Till min kännedom har dock inte normaliseringsperspektivet desto närmare studerats tidigare i Finland (eller mer specifikt i Jakobstad för den delen), vilket ger studien relevans. Studiens resultat går även att koppla till det drogförebyggande arbetet, vilket diskuteras närmare i kapitlet nedan. Drogförebyggande arbete har nära kopplingar till socialt arbete (exempelvis för socialarbetare inom barnskyddet, familjevården och skolhälsovården), vilket även gör studien relevant för socialt arbete.

6.2 Resultaten i ljuset av drogförebyggande arbete

Avslutningsvis relaterar jag mina resultat till drogförebyggande arbete, och då speciellt i en ”Jakobstadskontext”. Så som ovan redan konstaterades så uppgav endast ett fåtal niondeklassare att någonsin ha använt eller testat på droger och ännu färre angav mer regelbunden användning. Endast en mindre del ungdomar angav sig komma i kontakt med droger genom sitt sociala umgänge och drogerbjudanden framstod även som relativt sällsynta. Majoriteten av niondeklassarna uppvisade även tämligen negativa attityder gentemot

droganvändning och föreföll inte att acceptera jämnårigas droganvändning. Om man ser till dessa övergripande resultat får normaliseringsteorin inte ett starkt stöd i sin helhet.

Men resultaten är inte heller helt entydiga och beträffande vissa dimensioner och frågor går det att identifiera en rätt betydande (minoritets)grupp av ungdomar som avviker från ovannämnda mönster. Exempelvis uppgick andelen niondeklassare med vänner som använder droger till mer än en fjärdedel (27 %) – en andel som ökade i betydelse i och med studiens sambandsundersökningar. Denna studie kunde påvisa ett statistiskt signifikant samband mellan förekomsten av vänner som använder droger och (1) förekomsten av drogerbjudanden under det senaste året, (2) uppfattningar av droger som mer lättillgängliga, (3) uppvisande av mer drogpositiva attityder samt (4) uppvisande av intresse för framtida drogexperimentering. Därtill har även tidigare studier (Karjalainen et al., 2019b; Raitasalo et al., 2021) lyckats påvisa att vänner droganvändning ökar sannolikheten för egen användning.

Ur ett drogförebyggande perspektiv kan det därför vara viktigt att vara uppmärksam på den andel ungdomar som rör sig i drogpositiva kretsar och att utveckla interventioner som kan minska vänner inflytande över egna beslut. Detta är långt ifrån en enkel uppgift. Särskilt bland unga i denna ålderskategori ter sig uppgiften som särskilt svår, eftersom detta är en tid då ungdomar överlag ser till kompisar och andra jämnåriga för evaluering av aktuella sociala normer (se bl.a. Kliewer & Murrelle, 2007). Därtill har även studier (bl.a. Bottoroff et al., 2009; Moffat et al., 2013) visat att det vanligtvis finns väldigt få möjligheter för unga att diskutera rusmedelsanvändning med vuxna på ett sådant sätt som inte väcker känslor av att bli dömd eller nedvärderad. Flera studier (se bl.a. MacArthur et al., 2016; Rosenblum et al., 2005; Valente et al., 2007) har därför lyft fram så kallad ”*peer education*” som ett potentiellt sätt att nå ut till unga i denna ålder. Peer education innebär att personer med samma nyckelegenskaper – så som ålder, kulturell bakgrund, sexuell läggning – delar information med andra i sin sociala grupp i syfte att förmedla kunskap, vägleda och uppbygga. I praktiken betyder det att en person med kunskaper om drog eller rusmedelsfrågor – så nära de ungas ålder som möjligt – drar exempelvis förebyggande temaprogram eller gruppsessioner där punkter såsom interpersonella färdigheter, gruppsyck och självförtroende behandlas. Detta tillvägagångssätt inom förebyggande arbete har visat sig vara lyckat för att stärka sådana sociala förmågor som ansetts vara väsentliga för att unga själva ska kunna ta ställning till egen droganvändning (Harden et al., 2001). Studier (se bl.a. Harden et al., 2001) har även visat att ungdomarna själva har förhållit sig positivt till insatserna och rapporterat att de föredragit förebyggande insatser ledda av jämnåriga framom vuxna. Särskilt effektiva har dessutom denna typ av insats visats vara ifall

den letts av någon som de unga känner från tidigare eller på annat sätt har ”positiva kopplingar” till. I sådana situationer har ledaren till och med kommit att fungera som en förebild för ungdomarna (Harden et al., 2001). Att utbilda eller anställa unga ungdomsledare eller ungdomsarbetare i tillvägagångssätt inom ramarna för peer education kunde därför vara en motiverad riktning för det drogförebyggande arbetet i Jakobstad och andra städer och kommuner för den delen. Även om inga egentliga program implementeras, innebär endast förekomsten av utbildade peer educators att det finns en möjlighet att naturligt gå in i diskussioner om droganvändning med ungdomar ifall ett tillfälle dyker upp.

I kontexten av Jakobstads drogförebyggande insatser kan det även samtidigt finnas skäl att stanna upp för de positiva attityder en beaktansvärd andel av niondeklassare uppvisade gentemot droger och droganvändning. Omkring en fjärdedel av ungdomarna ansåg att droganvändning var en del av att ha roligt och tyckte att åtminstone vissa former av droganvändning borde legaliseras. Därtill verkade även studiens resultat indikera att cannabis (samt delvis lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner) hade särskilt socialt anseende bland ungdomarna. Cannabis var den substans som niondeklassarna besatt mest kunskap om, ställde sig mest positiva till och främst ”lockade” ungdomarna. Med tanke på att största delen av de positiva attityderna gäller cannabis och cannabisanvändning kunde det därför finnas skäl att i förebyggande undervisning särskilt stanna upp för de attityder och föreställningar som är knutna till cannabis. Studier (Sandberg, 2012; Holm et al., 2016) har visat att positiva cannabisattityder inte endast befrämjas av ungas subjektiva uppfattningar om cannabisanvändningens normalisering, utan även *neutralisering* (cannabisanvändning som riskfritt) och *glorifiering* (cannabisanvändning som källa till större kreativitet och avslappning). Påverkad av detta har man kunnat se *normativa missuppfattningar* (eng. normative misconceptions) växa fram bland den yngre generationen, vilket innebär att unga tenderar att underskatta sin egen cannabisanvändning i förhållande till andras (Bertholet et al., 2013; Olds et al., 2005). Detta leder i sin tur till att unga tenderar att överskatta den sociala acceptans som råder gentemot cannabisanvändning i samhället.

Enligt Holm och Tolstrup (2018:169–170) kan man tackla positiva cannabisattityder genom att uppmärksamma de tankemönster som ligger bakom normativa missuppfattningar. Positiva cannabisattityder bland unga baserar sig i regel på subjektiva övertygelser om normalisering, neutralisering och glorifiering och väldigt sällan på faktiska vetenskapliga fakta. Holm och Tolstrup (ibid.) rekommenderar därför att normativa föreställningar kontrasteras med aktuell statistik och vetenskapliga data. Att exempelvis be ungdomar presentera sina övertygelser

gällande cannabis och cannabisanvändning och sedan be dem söka vetenskapliga bevis för sina övertygelser, kan leda till att normativa missuppfattningar försvagas. Att jämföra ungas uppskattningar angående andelen unga cannabisanvändare med faktisk statistik kan även öppna upp ungas ögon för fenomenets verkliga förekomst. Även undervisning i att vara källkritisk till påståenden och skildringar i media kan förbättra ungas förmågor att skilja subjektiva upplevelser från objektiva.

6.3 Rekommendationer för vidare studier

Denna studie har lyckats att mångsidigt och holistiskt kartlägga ungas droganvändning och relatera dessa resultat till en drogförebyggande kontext. Studien har dock väckt frågor och reflektioner som kunde vara relevant att studera ytterligare för en vidare syn på ungas förhållningssätt till droger. Först och främst kunde det vara av intresse att följa upp ungas droganvändning samt tillhörande attityder och kunskaper för att få en större inblick i hur fenomenet utvecklas. Genom uppföljande studier kunde således eventuella normaliseringsprocesser tydligare träda fram. Därtill kunde det även vara relevant med studier som mer djupgående fokuserar på cannabis samt lugnande, sömn- och smärtlindrande mediciner. Dessa två framkom upprepade gånger som särskilt tillgängliga och intressanta bland studiens ungdomar, vilket väcker ett intresse för att mer ingående studera ungas relation till dessa. Det kunde även vara aktuellt att vidare studera den effekt som kompisrelationer har på det egna beteendet i avseende av droganvändning. I denna studie förekom tydliga förhållanden mellan vänners droganvändning och ungas attityder och åtkomst till droger, vilket tyder på att detta förhållande är av stor vikt för det egna beteendet.

Till sist är det även viktigt att notera att trots strävan att studera ungas droganvändning ur ett så holistiskt perspektiv som möjligt, fanns det inte möjlighet att täcka alla aspekter som kan vara av betydelse för ungas droganvändning. Mental hälsa och familjerelationer samt andra individuella och sociala faktorer har alla visat sig vara påverkningsfaktorer för uppkomsten av droganvändning bland unga (se bl.a. Hodder et al., 2016), vilket gör att studier som även innefattar dessa faktorer är viktiga för bättre förståelse för ungas situation

Källförteckning

- Aseman lapset. (2021). *Nuorten liikkuva kohtaamispaikka aloittaa Pietarsaassa*. <https://asemanlapset.fi/uutiset/nuorten%e2%80%afliikkuva%e2%80%afkohtaamispaikka%e2%80%afaloittaa-pietarsaassa/>
- Asbridge, M., Valleriani, J., Kwok, J. & Erickson, P. G. (2016). Normalization and denormalization in different legal contexts: Comparing cannabis and tobacco. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3), s. 212–223. doi:10.3109/09687637.2015.1118442
- Bahora, M., Sterk, C.E., & Elifson, K.W. (2009). Understanding recreational ecstasy use in the United States: A qualitative enquiry. *International Journal of Drug Policy*, 20, s. 62–69. doi:10.1016/j.drugpo.2007.10.003.
- Bertholet, N., Faouzi, M., Studer, J., Daepfen, J., & Gmel, G. (2013). Perception of tobacco, cannabis, and alcohol use of others is associated with one's own use. *Addiction Science & Clinical Practice*, 8(1), 15–15. <https://doi.org/10.1186/1940-0640-8-15>
- Bethlehem, J. (2009). Applied survey methods: a statistical perspective. I *Applied survey methods* (1st ed.). Wiley.
- Bottorff, J., Johnson, J., Moffat, B., & Mulvogue, T. (2009). Relief-oriented use of marijuana by teens. *Substance Abuse Treatment, Prevention and Policy*, 4(1), 7–7. <https://doi.org/10.1186/1747-597X-4-7>
- Casad, B. (2019, 9 oktober). Confirmation bias. Hämtad från <https://www.britannica.com/science/confirmation-bias>.
- Cheung, N., & Cheung, Y. (2006). Is Hong Kong Experiencing Normalization of Adolescent Drug Use? Some Reflections on the Normalization Thesis. *Substance Use & Misuse*, 41(14), 1967–1990. <https://doi.org/10.1080/10826080601026019>
- Culleton, L., Van Hout, M., & Foley, M. (2013). A social norms approach to drug prevention in schools in Ireland: results from a pre development study. *Journal of Alcohol and Drug Education*, 57(2), 27–46.
- Dataombudsmannens byrå. (u.å.). *Mikä on henkilötieto?* <https://tietosuoja.fi/mika-on-henkilotieto>
- Demant, J. & Ravn, S. (2010). Identifying drug risk perceptions in Danish youths: Ranking exercises in focus groups. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 17(5), s. 528–543. doi:10.3109/09687630903286818
- Dillman, D., Smyth, J., & Christian, L. (2014). *Internet, Phone, Mail, and Mixed-Mode Surveys: The Tailored Design Method*. John Wiley & Sons, Incorporated.
- Duff, C. (2005). Party drugs and party people: examining the “normalization” of recreational drug use in Melbourne, Australia. *The International Journal of Drug Policy*, 16(3), 161–170. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2005.02.001>
- Emerson, E. (1992). What is Normalisation? I H. Brown & H. Smith (Red.), *Normalisation: A reader for the nineties*. London and New York: Routledge.
- Europeiska centrumet för kontroll av narkotika och narkotikamissbruk. (2020). *European Drug Report 2020: Trends and Developments*. Publications Office of the European Union,

Luxembourg. Hämtad från
https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13236/TDAT20001ENN_web.pdf

Fallon, M. (2016). *Writing up quantitative research in the social and behavioral sciences*. Sense Publishers

Fogel, J. & Shlivko, A. (2016). Reality Television Programs Are Associated With Illegal Drug Use and Prescription Drug Misuse Among College Students. *Substance Use & Misuse*, 51(1), 62–72. <https://doi.org/10.3109/10826084.2015.1082593>

Forskningsetiska delegationen. (2012). God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Forskningsetiska delegationen. (2019). Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Forth, L. (2018, 6 augusti). Mammor till missbrukare: "Droger florerar i Jakobstad". *Österbottens tidning [ÖT]*. Hämtad från <https://www.osterbottenstidning.fi/Artikel/Visa/217755>

Gröhn, C., Lång, L. & Ekholm, M. (2016, 27 september). Ungdomsbrottslighet: Jakobstad värst i Svenskfinland. *Svenska yle*. Hämtad från <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/09/27/ungdomsbrottslighet-jakobstad-varst-i-svenskfinland>.

Hakkarainen, P. (2016). Vaporizing the pot world – easy, healthy, and cool. *Drugs and Alcohol Today*, 16(3), 185–193. <https://doi.org/10.1108/DAT-10-2015-0062>

Hakkarainen, P. & Karjalainen, K. (2017). Pilvee, pilvee. Kannabiksen käyttötavat, käyttäjät ja poliittiset mielipiteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(1), 19–32. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131949/YP1701_Hakkarainen%26Karjalainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Hakkarainen, P., Karjalainen, K., Raitasalo, K. & Sorvela, V. (2015). School's in! Predicting teen cannabis use by conventionality, cultural disposition and social context. *Drugs : Education, Prevention & Policy*, 22(4), 344–351. <https://doi.org/10.3109/09687637.2015.1024611>

Hakkarainen, P., Karjalainen, K. & Salasuo, M. (2020). Nuoret, entiset nuoret ja huumeet: Miten sukupolvi näkyy huumeiden käytössä ja huumemielipiteissä? *Yhteiskuntapolitiikka* 85(5-6), 465–479.

Hakkarainen, P. & Metso, L. (2003). Drug use: the new generation. *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidskrift : NAT*, 20(5), 333–348. <https://doi.org/10.1177/145507250302000510>

Hakkarainen, P. & Tammi, T. (13 februari 2018). Huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua. *THL-blogi*. <https://blogi.thl.fi/huumeiden-kayton-rangaistavuudesta-tulisi-luopua/>

Harden, A., Oakley, A., & Oliver, S. (2001). Peer-delivered health promotion for young people: A systematic review of different study designs. *Health Education Journal*, 60(4), 339–353. <https://doi.org/10.1177/001789690106000406>

Hawks, D., Scott, K. & McBride, N. Prevention of psychoactive substance use. A selected review of what works in the area of prevention. Geneva: World Health Organization.

Helve, H. (2002). *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Herd, D. (2008). Changes in drug use prevalence in rap music songs, 1979-1997. *Addiction Research & Theory*, 16(2), 167–180. <https://doi.org/10.1080/16066350801993987>
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A. & Kraus, L. (2009). The 2007 ESPAD Report, Substance use among students in 35 European countries. Hämtad från http://www.espad.org/sites/espad.org/files/The_2007_ESPAD_Report-FULL_091006.pdf
- Hodder, R., Freund, M., Bowman, J., Wolfenden, L., Gillham, K., Dray, J., & Wiggers, J. (2016). Association between adolescent tobacco, alcohol and illicit drug use and individual and environmental resilience protective factors. *BMJ Open*, 6(11), 1–11. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-012688>
- Holm, S., & Tolstrup, J. (2018). PASS: School-based prevention addressing cannabis culture-related beliefs. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 25(2), 164–172. <https://doi.org/10.1080/09687637.2016.1179720>
- Holm, S., Tolstrup, J., Thylstrup, B., & Hesse, M. (2016). Neutralization and glorification: Cannabis culture-related beliefs predict cannabis use initiation. *Drugs: Education, Prevention & Policy*, 23(1), 48–53.
- Institutet för hälsa och välfärd (THL). (2019). *Hälsa i Skolan 2019*. Hämtad från https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset2?alue_0=87869&mittarit_0=200537&mittarit_1=199990&mittarit_2=199596&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#
- Jakobstad. (2019a). *Jakobstad som etableringsort*. <https://www.jakobstad.fi/boende-och-miljo/boende/invanargrupper/nuoret-ja-opiskelijat-sv-se>
- Jakobstad. (2019b). *Ungdomar och studerande*. <https://www.jakobstad.fi/boende-och-miljo/boende/invanargrupper/nuoret-ja-opiskelijat-sv-se>
- Jakobstad. (2021). *Påverkningsorgan*. <https://www.jakobstad.fi/forvaltning-och-beslut/beslutsfattande/paverkningsorgan>
- Karlsson, P. (2006). *Margins of Prevention: - On Older Adolescents' Positive and Negative Beliefs about Illicit Drug Use*. [Doktorsavhandling, Stockholms universitet].
- Karlsson, P., Ekendahl, M., Månsson, J., & Raninen, J. (2019). Has illicit drug use become normalised in groups of Swedish youth? A latent class analysis of school survey data from 2012 to 2015. *Nordisk Alkohol- & Narkotikatidskrift: NAT*, 36(1), 21–35. <https://doi.org/10.1177/1455072518814306>
- Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Raitasalo, K. (2019b). Nuorten huumeiden käyttö: Tarkastelussa alaikäiset ja täysi-ikäiset nuoret. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(3), 312–321. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138274/YP1903_Karjalainenym.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. (2019a). *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018*. THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137660/Suomalaisten_huumeiden_k%c3%a4yt_t%c3%b6_ja_huumeasenteet_2018_tilastoraportti.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Kliewer, W. & Murrelle, L. (2007). Risk and protective factors for adolescent substance use. Findings from a study in selected Central American countries. *Journal of Adolescent Health*, 40 s.448–455.

- Laitinen, J. (2020, 21 januari). Teini-ikäisten huumekeuolemien määrä on moninkertaistunut muutamassa vuodessa. *Helsingin Sanomat*. Hämtad från <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006379649.html>
- Lillkvist, M. (2017, 13 november). "Drogerna kommer med Umeåfärjan". *Österbottens tidning [ÖT]*. Hämtad från <https://www.osterbottenstidning.fi/Artikel/Visa/160999>
- MacArthur, G., Harrison, S., Caldwell, D., Hickman, M., & Campbell, R. (2016). Peer-led interventions to prevent tobacco, alcohol and/or drug use among young people aged 11–21 years: a systematic review and meta-analysis. *Addiction (Abingdon, England)*, *111*(3), 391–407. <https://doi.org/10.1111/add.13224>
- MacDonald, R. & Marsh, J. (2002). Crossing the Rubicon: Youth transitions, poverty, drugs, and social exclusion. *International Journal of Drug Policy*, *13*, s. 27–38.
- Measham, N., Newcombe, R. & Parker, H. (1994). The Normalization of Recreational Drug Use amongst Young People in North-West England. *The British Journal of Sociology*, *45*(2), 287–312. <https://doi.org/10.2307/591497>
- Moffat, B., Jenkins, E., & Johnson, J. (2013). Weeding out the information: an ethnographic approach to exploring how young people make sense of the evidence on cannabis. *Harm Reduction Journal*, *10*(1), 34–34. <https://doi.org/10.1186/1477-7517-10-34>
- Newcombe, R. (2007). Trends in the prevalence of illicit drug use in Britain. I Simpson, M., Shildrick, T., & MacDonald, R. (Red.), *Drugs in Britain: Supply, consumption and control* (s. 13–38). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- O'Gorman, A. (2016). Chillin, buzzin, getting mangled, and coming down: Doing differentiated normalisation in risk environments. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, *23*(3), s. 247–254. doi:10.1080/09687637.2016.1176991
- Olds, R. S., Thombs, D. L., & Tomasek, J. R. (2005). Relations between normative beliefs and initiation intentions toward cigarette, alcohol and marijuana. *Journal of Adolescent Health*, *37*(1), 75.
- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual : a step by step guide to data analysis using SPSS* (4th ed.). McGraw-Hill.
- Parker, H. (1997). Adolescent drug pathways in the 1990s. I Braggins, J. (Red.), *Tackling drugs together: One year on*. London: Institute for the Study and Treatment of Delinquency.
- Parker, H., Aldridge, P. & Measham, F. (1998). Rethinking young people's drug use. *Health Education*, *98*(5), 164–172. <https://doi.org/10.1108/09654289810229636>
- Parker, H., Williams, L. & Aldridge, J. (2002). The Normalization of 'Sensible' Recreational Drug Use: Further Evidence from the North West England Longitudinal Study. *Sociology*, *36*(4), s. 941-964. doi:10.1177/003803850203600408
- Partanen, J. (2002). Huumeet maailmalla ja Suomessa. s. 13–37. I Kaukonen, O. & Hakkarainen, P. (toim.) *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pennay, A. E. & Measham, F. C. (2016). The normalisation thesis - 20 years later. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, *23*(3), s. 187–189. doi:10.3109/09687637.2016.1173649
- Peteet, B., Roundtree, C., Dixon, S., Mosley, C., Miller-Roenigk, B., White, J., Bediako, M., Hitch, A. & McCuistian, C. (2020). "Codeine crazy:" a content analysis of prescription drug

references in popular music. *Journal of Youth Studies*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1801992>

Piaget, J. & Inhelder, B. (1977). *Lapsen psykologia*. Jyväskylä: Gummerus

Rahimian Boogar, I., Tabatabaee, S., & Tosi, J. (2014). Attitude to substance abuse: do personality and socio-demographic factors matter? *International Journal of High Risk Behaviors & Addiction*, 3(3), 1–6. <https://doi.org/10.5812/ijhrba.16712>

Raitasalo, K., Karjalainen, K., Ollila, H., Ruokolainen, O., & Hakkarainen, P. (2021). Smoke in the air – Associations between experimentation with cannabis and the use of tobacco and nicotine products among 15–16-year-old school students. *Addictive Behaviors*, 114, 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106714>

Raitasalo, K., Tigerstedt, C. & Simonen, J. (2018). Miksi nuoret juovat vähemmän? I Castrén, S. et al. (Red.), *Näin Suomi juo* (s.158–167). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Rosenblum A., Magura S., Fong C., Curry P., Norwood C., Casella D. (2005). Effects of peer mentoring on HIV-affected youths' substance use risk and association with substance using friends. *Journal of Social Service Research*, 32(2), 45–60.

Rugg, G. & Petre, M. (2007). *A gentle guide to research methods*. McGraw-Hill, Open Univ. Press.

Rönkä, S & Markkula, J. (2020). *Huumeilanne Suomessa 2020*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Rapport 13/2020. Helsingfors 2020. ISBN 978-952-343-577-3.

Rönn, S. (2019, 10 oktober). Beroendevårdare: "Vi måste få bukt med grundproblemen och attityderna mot droger". *Österbottens tidning*. Hämtad från <https://www.osterbottenstidning.fi/Artikel/Visa/321920>

Šakić, V., Maričić, J., & Sučić, I. (2013). Risk Perception Related To (Il)licit Substance Use and Attitudes Towards Its' Use and Legalization – the Role of Age, Gender and Substance Use. *Društvena Istraživanja*, 22(4), 579–599. <https://doi.org/10.5559/di.22.4.02>

Salasuo, M. (2004). *Huumeet ajankuvana : huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Stakes.

Sandberg, S. (2012). Is cannabis use normalized, celebrated or neutralized? Analysing talk as action. *Addiction Research & Theory*, 20, 372–381.

Sandberg, S. (2013). Cannabis culture: A stable subculture in a changing world. *Criminology & Criminal Justice*, 13(1), s. 63–79. doi:10.1177/1748895812445620

Shildrick, T. (2002). Young People, Illicit Drug Use and the Question of Normalization. *Journal of Youth Studies*, 5(1), s. 35–48. doi:10.1080/13676260120111751

Shildrick, T. (2016). Normalisation, youth transitions and austerity. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 23(3), s. 264–266. doi:10.3109/09687637.2016.1172556

Snellman, C. & Ahola, J. (2018). *Drogmissbruk bland ungdomar i Jakobstad*. [Examensarbete, Vasa Yrkehögskola]. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/143610/Examensarbete.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Statisticshowto. (2018). Total Population Sampling. <https://www.statisticshowto.com/total-population-sampling/>

- Stern, S. (2005). Messages from Teens on the Big Screen: Smoking, Drinking, and Drug Use in Teen-Centered Films. *Journal of Health Communication, 10*(4), 331–346. <https://doi.org/10.1080/10810730590950057>
- Tabachnick, B. & Fidell, L. (2014). *Using multivariate statistics* (6. ed., Pearson new international edition.). Pearson.
- Valente, T., Ritt-Olson, A., Stacy, A., Unger, J., Okamoto, J., & Sussman, S. (2007). Peer acceleration: effects of a social network tailored substance abuse prevention program among high-risk adolescents. *Addiction (Abingdon, England), 102*(11), 1804–1815. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2007.01992.x>
- van der Sar, R., Ødegård, E., Rise, J., Brouwers, E., van de Goor, L., & Garretsen, H. (2012). Acceptance of illicit drug use in the Netherlands and Norway: A cross-national survey. *Drugs : Education, Prevention & Policy, 19*(5), 397–405. <https://doi.org/10.3109/09687637.2012.671859>
- Van Hout, M. (2011). Differentiated normalization and drug transitions among rural youth in Ireland. *Drugs : Education, Prevention & Policy, 18*(2), 124–131. <https://doi.org/10.3109/09687631003649371>
- Vikman, K. (2017, 2 november). Droger i Jakobstad: "Vi tar tag i problemen i ett tidigare skede än på större orter". *Svenska yle*. Hämtad från <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/11/02/droger-i-jakobstad-vi-tar-tag-i-problemen-i-ett-tidigare-skede-an-pa-storre-orter>
- Williams, L., Ralphs, R. & Gray, P. (2017). The Normalization of Cannabis Use Among Bangladeshi and Pakistani Youth: A New Frontier for the Normalization Thesis? *Substance Use & Misuse, 52*(4), s. 413–421. doi:10.1080/10826084.2016.1233565
- Williams, J., van Ours, J., & Grossman, M. (2016). Attitudes to legalizing cannabis use. *Health Economics, 25*(9), 1201–1216. <https://doi.org/10.1002/hec.3340>
- Wilson, H., Bryant, J., Holt, M., & Treloar, C. (2010). Normalisation of recreational drug use among young people: Evidence about accessibility, use and contact with other drug users. *Health Sociology Review, 19*(2), 164–175. <https://doi.org/10.5172/hesr.2010.19.2.164>
- Wisén, A. (2019, 17 oktober). Ungdomar om droger: Viktigt att föräldrar har koll. *Österbottens tidning [ÖT]*. Hämtad från <https://www.osterbottenstidning.fi/Artikel/Visa/323225>

Tabellförteckning

TABELL 1. TABELL FÖR OPERATIONALISERING AV PARKER ET AL:S (1998, 2002) NORMALISERINGSTES	26
TABELL 2. ÖVERSIKT ÖVER NIONDEKLASSARNAS UPPFATTNINGAR OM DROGERNAS TILLGÄNGLIGHET.....	40
TABELL 3. ÖVERSIKT AV NIONDEKLASSARNAS STÄLLNINGSTAGANDEN I PÅSTÅENDEN ÄMNADE MÄTA NIONDEKLASSARNAS ATTITYDER FÖRKNIPPADE MED DROGANVÄNDNINGENS SOCIALA ANPASSNING.	42
TABELL 4. ÖVERSIKT AV NIONDEKLASSARNAS STÄLLNINGSTAGANDEN I PÅSTÅENDEN ÄMNADE MÄTA ATTITYDER FÖRKNIPPANDE MED DROGANVÄNDNINGENS KULTURELLA ANPASSNING.	43
TABELL 5. ÖVERSIKT ÖVER NIONDEKLASSARNAS STÄLLNINGSTAGANDEN I PÅSTÅENDEN ÄMNADE MÄTA NIORNAS INSTÄLLNINGAR TILL CANNABIS.	43
FIGUR 1. AVBILDNING AV PARKER ET AL:S (1998, 2002) NORMALISERINGSTES MED TILLHÖRANDE FEM DIMENSIONER.....	9
FIGUR 2. FÖRÄNDRING I DROGANVÄNDNINGEN I FINLAND SEDAN ÅR 1992	15
FIGUR 3. ÅSIKTER OM DROGERNAS TILLGÄNGLIGHET BLAND HÖGSTADIEELEVER ÅREN 2017 OCH 2019	16
FIGUR 4. FÖRDELNING AV RESPONDENTER ENLIGT SKOLA	31
FIGUR 5. ÖVERBLICK ÖVER VILKA SUBSTANSER SOM NIONDEKLASSARNA ANSÅG VARA FÖRKNIPPADE MED MINST RISKER.....	40

Bilagor

BILAGA 1: FÖLJEBREV TILL SVENSKSPRÅKIG ELEV

UNGAS DROGANVÄNDNING I JAKOBSTAD – ETT NORMALISERAT FENOMEN?

Enkätstudie

B Ä S T A E L E V

Jag är femte årets socialarbetarstuderande vid Helsingfors universitet och jag gör som bäst min magistersavhandling angående ungas droganvändning i Jakobstad. Studiens syfte är att göra en kartläggning över droganvändningen bland unga i Jakobstad och hurdana attityder som unga har gentemot droganvändning. Målet är att bilda mig en uppfattning huruvida droganvändning har normaliserats bland stadens unga. Studiens resultat kan sedan förhoppningsvis hjälpa till i utvecklingen av drog förebyggande arbete.

Magistersavhandlingen genomförs som en enkätstudie, till vilken jag nu bjuder in dig. Studien riktar sig till alla nior i Jakobstad och du är en av dessa. Ingen kan ersätta dig.

Deltagandet i studien är självklart fullständigt frivilligt. Frågeformuläret innehåller 18 frågor och tar ungefär 10–15 minuter att fylla i. Frågeformuläret är anonymt och endast jag som enkätstudiens upphovsman kommer att se svaren. Allt insamlat material kommer att behandlas konfidentiellt och de slutliga resultaten kommer att rapporteras på grupp nivå, vilket gör att ingen enskild respondent kan identifieras. Det insamlade materialet kommer endast att användas för denna studie och allt material kommer att förstöras efter magisteravhandlingens publikation. Lämpligt forskningslov har erhållits för studiens genomförande och studien behandlar inga personuppgifter enligt GDPR, EU:s dataskyddsförordning.

Magistersavhandlingen slutförs senast i maj 2021. Efter publicering är magistersavhandlingen tillgänglig för läsning via Helda – publikationsarkiv på adressen helda.helsinki.fi.

Tack på förhand för ditt deltagande!

Med vänliga hälsningar

Socialarbetarstuderande Heidi Svenfelt
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
heidi.svenfelt@helsinki.fi

Handledarens kontaktuppgifter

Professor Helena Blomberg-Kroll
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
helena.blomberg@helsinki.fi

BILAGA 2: FÖLJEBREV TILL FINSKSPRÅKIG ELEV

Nuorten huumeiden käyttö Pietarsaassa – normalisoitunut ilmiö?

Kyselytutkimus

HYVÄ OPPILAS

Olen Helsingin yliopiston viidennen vuoden sosiaalityöopiskelija ja olen tekemässä maisteritutkielmaa aiheesta ”Nuorten huumeiden käyttö Pietarsaassa”. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa kuvailevaa tietoa Pietarsaaren nuorten huumeiden käytöstä ja huumeiden käyttöä koskevista asenteista. Tavoitteena on saada vastauksia siihen, onko huumeiden käyttö normalisoitunut kaupungin nuorten kohdalla. Tutkimuksen tuloksia voidaan toivottavasti hyödyntää ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä.

Maisteritutkielma toteutetaan kyselytutkimuksena, johon kutsun sinut osallistumaan. Tutkimukseen osallistuu kaikki Pietarsaaren yhdeksäsluokkalaiset ja sinä olet yksi mukaan valikoituneista. Kukaan muu ei voi korvata sinua. Vastaaminen kyselyyn on täysin vapaaehtoista ja ehdottoman luottamuksellista.

Kysely sisältää yhteensä 18 kysymystä ja vastaaminen vie aikaa noin 10-15 min. Kysely jättää vastaajan anonyymiksi ja vastaukset näkee vain kyselyn tekijä. Kyselyn tekijä käsittelee kerätyn aineiston luottamuksellisesti ja saadut tulokset raportoidaan ryhmätasolla, jolloin yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Tutkimusaineisto kerätään ainoastaan tätä tutkimusta varten ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa eikä tutkimus käsittele henkilökohtaisia tietoja GDPR:n (EU:n yleisen tietosuojasetuksen) mukaan.

Tutkimus valmistuu viimeistään toukokuussa 2021. Sen jälkeen maisteritutkielma on luettavissa Helda-julkaisuarkistossa osoitteessa helda.helsinki.fi.

Kiitos etukäteen osallistumisestasi!

Ystävällisesti

Sosiaalityöopiskelija Heidi Svenfelt
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
heidi.svenfelt@helsinki.fi

Ohjaajan yhteystiedot

Professori Helena Blomberg-Kroll
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
helena.blomberg@helsinki.fi

BILAGA 3: BREV TILL VÅRDADSHAVARE (SVENSKA)

B Ä S T A V Å R D N A D S H A V A R E

Jag är femte årets socialarbetarstuderande vid Helsingfors universitet och jag gör som bäst min magistersavhandling angående ungas droganvändning i Jakobstad. Studiens syfte är att göra en kartläggning över droganvändningen bland unga i Jakobstad och hurdana attityder som unga har gentemot droganvändning. Målet är att bilda mig en uppfattning huruvida droganvändning har normaliserats bland stadens unga. Studiens resultat kan sedan förhoppningsvis hjälpa till i utvecklingen av drogförebyggande arbete.

Magistersavhandlingen genomförs som en elektronisk enkätstudie, till vilken jag bjuder ditt barn. Studien riktar sig till alla nior i Jakobstad och ditt barn är en av dessa. Ingen kan ersätta ditt barn i denna studie.

Deltagandet i studien är självklart fullständigt frivilligt. Frågeformuläret innehåller 18 frågor och tar ungefär 10–15 minuter att fylla i. Frågeformuläret är anonymt och endast jag som enkätstudiens upphovsman kommer att se svaren. Allt insamlat material kommer att behandlas konfidentiellt och de slutliga resultaten kommer att rapporteras på gruppnivå, vilket gör att ingen enskild respondent kan identifieras. Det insamlade materialet kommer endast att användas för denna studie och allt material kommer att förstöras efter magisteravhandlingens publikation. Lämpligt forskningslov har erhållits för studiens genomförande och studien behandlar inga personuppgifter enligt GDPR, EU:s dataskyddsförordning.

Studien genomförs i klassrummet 22.10 – 6.11. Enkätlänken kommer att delas ut åt hela skolans nior och de får själv bestämma huruvida de vill fylla i enkäten eller inte. Jag vill ännu en gång understryka att deltagande i studien är fullständigt frivilligt och deltagandet är fullkomligt anonymt. Ifall du som förälder i alla fall inte ger ditt samtycke till denna studie, ber jag dig mejla mig till e-postadressen nedan.

Studien kommer att publiceras senast i maj 2021. Efter det kommer magistersavhandlingen att vara tillgänglig via Helda-publikationsarkiv på adressen helda.helsinki.fi. Efter att studien har slutförts kommer jag även att skicka ett sammandrag av studiens resultat till de skolor som har sammanarbetat under studiens gång.

Ifall ni har frågor gällande studien svarar jag gärna på frågor.

Tack för ert samarbete!

Vänligen

Socialarbetarstuderande Heidi Svenfelt
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
heidi.svenfelt@helsinki.fi

Handledarens kontaktuppgifter:

Professor Helena Blomberg-Kroll
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
helena.blomberg@helsinki.fi

BILAGA 4: BREV TILL VÅRDNADSHAVARE (FINSKA)

HYVÄ HUOLTAJA

Olen Helsingin yliopiston viidennen vuoden sosiaalityön opiskelija ja olen tekemässä maisteritutkielmaa aiheesta ”Nuorten huumeiden käyttö Pietarsaaressa”. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa kuvailevaa tietoa Pietarsaaren nuorten huumeiden käytöstä ja huumeiden käyttöä koskevista asenteista. Tavoitteena on saada vastauksia siihen, onko huumeiden käyttö normalisoitunut kaupungin nuorten kohdalla. Tutkimuksen tuloksia voidaan toivottavasti hyödyntää ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä.

Maisteritutkielma toteutetaan sähköisenä kyselytutkimuksena, johon kutsun lapsesi osallistumaan. Tutkimukseen osallistuu kaikki Pietarsaaren yhdeksäsluokkalaiset ja lapsesi on yksi mukaan valikoituneista. Kukaan muu ei voi korvata häntä.

Vastaaminen kyselyyn on täysin vapaaehtoista ja ehdottoman luottamuksellista. Kysely sisältää yhteensä 18 kysymystä ja vastaaminen vie aikaa noin 10-15 min. Kysely jättää vastaajan anonymiksi ja vastaukset näkee vain kyselyn tekijä. Kyselyn tekijä käsittelee kerätyn aineiston luottamuksellisesti ja saadut tulokset raportoidaan ryhmätasolla, jolloin yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa. Tutkimusaineisto kerätään ainoastaan tätä tutkimusta varten ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa eikä tutkimus käsittele henkilökohtaisia tietoja GDPR:n (EU:n yleisen tietosuojasetuksen) mukaan.

Kysely toteutetaan luokassa 22.10 – 6.11.20. Kyselyn linkki jaetaan kaikille yhdeksäsluokkalisille ja oppilaat saavat itse päättää kyselyyn osallistumisesta. Haluan vielä korostaa tutkimuksen vapaaehtoisuutta ja nimettömyyttä. Jos et kuitenkaan anna suostumustasi lapsesi osallistumiseen, lähetä minulle sähköpostin alla olevaan sähköpostiosoitteeseen. Poistan satunnaisesti yhden oppilaan vastauksia analyysistä.

Tutkimus valmistuu viimeistään toukokuussa 2021. Sen jälkeen maisteritutkielma on luettavissa Helda-julkaisuarkistossa osoitteessa helda.helsinki.fi. Tutkimuksen valmistuttua kaikki koulut saavat yhteenvedon, jossa kertaan pääkohdat ja esitän lopputulokset.

Jos teillä on tutkimukseen liittyviä kysymyksiä, vastaan mielelläni niihin.

Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisesti

Sosiaalityön opiskelija Heidi Svenfelt
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
heidi.svenfelt@helsinki.fi

Ohjaajan yhteystiedot:

Professori Helena Blomberg-Kroll
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
helena.blomberg@helsinki.fi

BILAGA 5: BREV TILL LÄRARE (SVENSKA)

B Ä S T A L Ä R A R E

Jag är femte årets socialarbetarstuderande vid Helsingfors universitet och jag gör som bäst min magistersavhandling angående ungas droganvändning i Jakobstad. Studiens syfte är att göra en kartläggning över droganvändningen bland unga i Jakobstad och hurdana attityder som unga har gentemot droganvändning. Målet är att bilda mig en uppfattning huruvida droganvändning har normaliserats bland stadens unga. Studiens resultat kan sedan förhoppningsvis hjälpa till i utvecklingen av drogförebyggande arbete.

Lämpligt forskningslov har erhållits för studiens genomförande och studien behandlar inga personuppgifter enligt GDPR, EU:s dataskyddsförordning. Studien har även diskuterats med skolans rektor och han har samtyckt till samarbetet.

Studien genomförs som en elektronisk enkätstudie, till vilken jag bjuder in hela skolans niondeklassare. För enkelhetens skull har jag bifogat enkätlänken till en Powerpoint-dia som jag skickat till skolans rektor. Jag har bitt rektorn att skicka Powerpoint-dian vidare till er alla och jag ber er vänligen att presentera denna dia med tillhörande enkätlänk till niondeklassarna i samband med en lektion. Enkäten kan besvaras med vilket elektroniskt hjälpmedel som helst (dator, tablet, smarttelefon). Svarstiden borde inte vara längre än max. 15 minuter. Enkäten kan även besvaras på både svenska och finska. I samband med enkäten finns tydliga instruktioner för ifyllandet av enkäten och tanken är att ni lärare endast ska fungera som enkätlänkens utdelare. Enkätlänken är öppen 22.10 – 6.11.20. Förhoppningsvis hinner ni dela länken med niondeklassarna innan dess.

Deltagande i studien är självklart fullständigt frivilligt. Niondeklassarna har full rätt att välja ifall de vill delta i studien eller inte. Eleven har även rätt att när som helst avbryta sitt deltagande utan att desto vidare behöva anmäla orsak.

Ifall ni har frågor gällande studien svarar jag gärna på dessa.

Tack för ert samarbete!

Vänligen

Socialarbetarstuderande Heidi Svenfelt
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
heidi.svenfelt@helsinki.fi

Handledarens kontaktuppgifter:

Professor Helena Blomberg-Kroll
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
helena.blomberg@helsinki.fi

BILAGA 6: BREV TILL LÄRARE (FINSKA)

HYVÄT OPETTAJAT

Olen Helsingin yliopiston viidennen vuoden sosiaalityön opiskelija ja olen tekemässä maisteritutkielmaa aiheesta ”Nuorten huumeiden käyttö Pietarsaareissa”. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa kuvailevaa tietoa Pietarsaaren nuorten huumeiden käytöstä ja huumeiden käyttöä koskevista asenteista. Tavoitteena on saada vastauksia siihen, onko huumeiden käyttö normalisoitunut kaupungin nuorten kohdalla. Tutkimuksen tuloksia voidaan toivottavasti hyödyntää ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä.

Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa eikä tutkimus käsittele henkilökohtaisia tietoja GDPR:n (EU:n yleisen tietosuojasetuksen) mukaan. Tutkimuksesta on myös keskusteltu koulun rehtorin ja kuraattorin kanssa, ja he ovat suostuneet osallistumaan tutkimukseen. Nuorten vanhemmat ovat myös tietoisia tutkimuksesta.

Tutkimus toteutetaan sähköisenä kyselytutkimuksena, johon kutsun koulun yhdeksäsluokkalaisten osallistumaan. Yksinkertaisuuden vuoksi kyselylinkki on lisätty Powerpoint-diaan, joka olen lähettänyt koulun kuraattorille. Olen pyytänyt kuraattoria lähettämään dian edelleen teille kaikille ja pyydän teitä ystävällisesti näyttämään dian ja linkin koulun yhdeksäsluokkalaisten oppitunnin yhteydessä. Kyselyyn voi vastata millä tahansa laitteella (esim. pöytätietokoneella, tabletilla tai älypuhelimella) ja vastaaminen vie aikaa noin 15 min. Kyselyyn voi vastata sekä suomeksi että ruotsiksi. Jokaisen kyselylomakkeen yhteydessä on tarkemmat ohjeet lomakkeen täyttämistä ja te opettajat toimitte vain linkin jakajina. Linkki on auki **22.10 – 6.11.20**. Toivottavasti ehditte jakaa linkin siihen mennessä.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, eli yhdeksäsluokkalaisten on vapaus valita, haluavatko vai eivätkö he halua osallistua tutkimukseen. Oppilas voi myös peruuttaa osallistumisen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana.

Jos teillä on tutkimukseen liittyviä kysymyksiä, vastaan mielelläni niihin!

Kiitos etukäteen yhteistyöstä!

Ystävällisesti

Sosiaalityön opiskelija Heidi Svenfelt
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
heidi.svenfelt@helsinki.fi

Ohjaajan yhteystiedot:

Professori Helena Blomberg-Kroll
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
helena.blomberg@helsinki.fi

BILAGA 7: SVENSKSPRÅKIGT FRÅGEFORMULÄR (PAPPERSVERSION)

Enkät

Läs frågorna omsorgsfullt och svara så bra du kan. Markera ditt svar genom att kryssa i rutan bredvid det svarsalternativ som bäst beskriver din situation eller åsikt. Ifall du tycker att inget svarsalternativ helt överensstämmer, välj det alternativ som är närmast.

Frågeformuläret innehåller både ja/nej-frågor och flervalfrågor. Formuläret innehåller även hopp, vilket betyder att du kan styras från en fråga till en annan på basen av dina svar. Antalet svar och enkätens struktur har försökts göra så klar som möjligt.

1) Kön: Pojke Flicka Annat Vill inte säga

2) Skola: _____

3) Har du någonsin testat på droger?

1. Ja

2. Nej

4) Har du använt eller testat på droger de senaste 12 månaderna?

1. Ja

2. Nej **gå till fråga 10**

5) Vilka droger har du använt under det senaste 12 månaderna?

Välj ett eller flera alternativ.

a. Cannabis

b. MDMA (Ecstasy)

c. Amfetamin

d. Kokain

e. Lugnande, sömn- eller smärtlindrande mediciner i icke-medicinskt syfte

f. Annat, vad? _____

6) Hur ofta använder du droger? Välj det alternativ som passar bäst.

1. Varje dag

2. En gång i veckan

3. 1–2 gånger i månaden

4. Mer sällan

7) På vilka platser har du använt droger? Välj ett eller flera alternativ

- a. Hemma
- b. Hemma hos kompisar
- c. På allmänna platser (parker, på stan osv)
- d. Skolan

8) Vad är de största orsakerna till att du har använt droger de senaste 12 månaderna?

Välj max. tre (3) alternativ.

- a. Avslappning
- b. Spänning
- c. Att slippa undan tristess
- d. Stresslindring
- e. Verklighetsflykt
- f. Kompisgängets droganvändning
- g. Att öka effektivitet
- h. Beroende

9) Ser du det som sannolikt att du kommer att använda några av dessa droger under en vecka framåt? Välj ett eller flera alternativ.

- a. Cannabis
- b. MDMA (Ecstasy)
- c. Amfetamin
- d. Kokain
- e. Lugnande, sömn- eller smärtlindrande mediciner i icke-medicinskt syfte
- f. Annat, vad? _____
- g. Vet inte
- h. Nej

EFTER FRÅGA 9 HOPP FRÅGA 15

10) Har någon erbjudit dig droger under de senaste 12 månaderna?

- 1. Ja
- 2. Nej **Gå till fråga 12**

11) Hur många gånger har någon erbjudit dig droger under de senaste 12 månaderna?

Välj det alternativ som passar bäst.

1. 1–2 gånger
2. 3–5 gånger
3. 5–10 gånger
4. Fler än 10 gånger

12) Kan du tänka dig att någonsin testa på några av följande droger?

Välj ett eller flera alternativ.

- a. Cannabis
- b. MDMA (Ecstasy)
- c. Amfetamin
- d. Kokain
- e. Lugnande, sömn- eller smärtlindrande mediciner i icke-medicinskt syfte
- f. Annan, vad? _____
- g. Vet inte
- h. Nej

13) Vad är enligt dig de största orsakerna till att andra nior använder droger?

Välj max tre (3) alternativ.

- a. Avslappning
- b. Spänning
- c. Att slippa undan tristess
- d. Stresslindring
- e. Verklighetsflykt
- f. Kompisgängets droganvändning
- g. Att öka effektivitet
- h. Beroende

14) Vilka droger tror du att används mest i din skola?

Välj ett eller flera alternativ.

- a. Cannabis
- b. MDMA (Ecstasy)
- c. Amfetamin
- d. Kokain
- e. Lugnande, sömn- eller smärtlindrande mediciner i icke-medicinskt syfte
- f. Annat, vad? _____
- g. Vet inte
- h. Det används inte droger i min skola

15) Hur många av dina vänner använder droger? Välj det alternativ som passar bäst.

1. De flesta
2. Några
3. Endast några få
4. Inga

16) Vilka droger är enligt dig de minst farliga på listan nedan. Välj två (2).

- a. Cannabis
- b. MDMA (Ecstasy)
- c. Amfetamin
- d. Kokain
- e. Lugnande, sömn- eller smärtlindrande mediciner i icke-medicinskt syfte

17) Hur svårt skulle det vara för dig att få tag på följande droger i Jakobstad? Ringa in den siffra som bäst överensstämmer med din uppfattning.

	Så gott som omöjligt	Väldigt svårt	Ganska svårt	Vet inte	Ganska lätt	Väldigt lätt
Cannabis	1	2	3	4	5	6
MDMA (Ecstasy)	1	2	3	4	5	6
Amfetamin	1	2	3	4	5	6
Kokain	1	2	3	4	5	6
Lugnande, sömn- eller smärtlindrande mediciner	1	2	3	4	5	6

18) Till sist, ta ställning till påståendena nedan. Ringa in den siffra som överensstämmer med din uppfattning vid varje påstående.

	Helt av annan uppfattning	Delvis av annan uppfattning	Kan inte ta ställning	Delvis av samma uppfattning	Helt av samma uppfattning
a) Droganvändning är en del av att ha roligt	1	2	3	4	5
b) Enligt mig är det helt okej ifall min kompis använder droger nu och då	1	2	3	4	5
c) Att använda droger påverkar endast livet negativt	1	2	3	4	5
d) All droganvändning bör förbli strikt olagligt	1	2	3	4	5
e) Jag försöker hålla mig borta från sådana ungdomar som använder droger	1	2	3	4	5
f) Cannabisanvändning borde legaliseras i Finland	1	2	3	4	5
g) Ungas droganvändning är deras eget val och det borde alla respektera	1	2	3	4	5
h) Populära TV-serier och artister porträtterar droganvändning som en positiv, vardaglig grej i ungas liv	1	2	3	4	5
i) Droger har bidragit positivt till vår kultur (t.ex. till musik, humor)	1	2	3	4	5
j) Vi borde göra en tydlig skillnad mellan Cannabis och andra drogers straffbarhet	1	2	3	4	5
k) Cannabisanvändning leder till starkare droger	1	2	3	4	5

Frågeformuläret är över! Lämna in formuläret till din lärare. Tack för ditt deltagande!

BILAGA 8: FINSPRÅKIGT FRÅGEFORMULÄR (PAPPERSVERSION)

Kysely

Lue kysymykset huolellisesti ja vastaa niihin niin hyvin kuin pystyt. Vastaa kysymyksiin rastittamalla omaa tilannettasi tai mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto. Jos vastausvaihtoehtojen joukossa ei ole sinulle sopivaa vaihtoehtoa, valitse lähimpänä oleva. Kysely sisältää sekä kyllä/ei – kysymyksiä että monivalintakysymyksiä. Kysely sisältää myös hyppyjä, mikä tarkoittaa, että vastaaja ohjataan kysymyssivulta toiselle valitsemansa vastausvaihtoehdon perusteella. Vastausten määrästä ja kyselyn kulusta on pyritty tekemään mahdollisimman selkeitä.

19) Sukupuoli: Poika Tyttö Muu En halua sanoa

20) Koulu: _____

21) Oletko koskaan kokeillut huumeita?

1. Kyllä
2. En

22) Oletko kokeillut tai käyttänyt huumeita viimeisen 12 kuukauden aikana?

1. Kyllä
2. En **hyppää kysymykseen 10, s.3**

23) Mitä huumeita olet käyttänyt viimeisen 12 kuukauden aikana?

Valitse yksi tai useampi.

- a. Kannabis
- b. MDMA (Ekstaasi)
- c. Amfetamiini
- d. Kokaiini
- e. Rauhoittavat, uni- ja kipulääkkeet ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen
- f. Muuta, mitä? _____

24) Kuinka usein käytät huumeita? Valitse sopivin vaihtoehto.

1. Joka päivä
2. Kerran viikossa
3. 1–2 kertaa kuussa
4. Harvemmin

25) Missä olet käyttänyt huumeita? Valitse yksi tai useampi.

- a. Kotona
- b. Kaverin luona
- c. Julkisilla paikoilla (puistot, kaupungilla jne.)
- d. Koulussa

26) Mitkä ovat suurimmat syyt huumeiden käyttämiseesi viimeisen 12 kuukauden aikana?

Valitse max. kolme (3) vaihtoehtoa.

- a. Rentoutuminen
- b. Jännitys
- c. Tylsyyden välttely
- d. Stressin lievittäminen
- e. Todellisuuden pakeneminen
- f. Kaveriporukan käyttö
- g. Tehokkuuden lisääminen
- h. Riippuvuus

27) Pidätkö todennäköisenä, että käytät joitakin seuraavista huumeista tulevan viikon aikana? Valitse yksi tai useampi.

- a. Kannabis
- b. MDMA (Ekstaasi)
- c. Amfetamiini
- d. Kokaiini
- e. Rauhoittavat, uni- ja kipulääkkeet ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen
- f. Muuta, mitä? _____
- g. En tiedä
- h. En

KYSYMYKSEN 9 JÄLKEEN HYPPÄÄ **KYSYMYKSEEN 15, s. 5**

28) Onko joku tarjonnut sinulle huumeita viimeisen 12 kuukauden aikana?

- 1. Kyllä
- 2. Ei **Hyppää kysymykseen 12**

29) Kuinka monta kertaa sinulle on tarjottu huumeita viimeisen 12 kuukauden aikana?

Valitse sopivin vaihtoehto.

1. 1–2 kertaa
2. 3–5 kertaa
3. 5–10 kertaa
4. Enemmän kuin 10 kertaa

30) Voitko kuvitella kokeilevasi joitakin seuraavista huumeista tulevaisuudessa?

Valitse yksi tai useampi.

- a. Kannabis
- b. MDMA (Ekstaasi)
- c. Amfetamiini
- d. Kokaiini
- e. Rauhoittavat, uni- ja kipulääkkeet ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen
- f. Muuta, mitä? _____
- g. En tiedä
- h. En aio kokeilla huumeita tulevaisuudessa

31) Mitkä ovat sinun mielestäsi suurimmat syyt muiden yhdeksäsluokkalaisten huumeiden käyttöön? Valitse **max kolme (3)** vaihtoehtoa.

- a. Rentoutuminen
- b. Jännitys
- c. Tylsyyden välttely
- d. Stressin lievittäminen
- e. Todellisuuden pakeneminen
- f. Kaveriporukan käyttö
- g. Tehokkuuden lisääminen
- h. Riippuvuus

32) Mitkä huumeet luulet olevan koulussasi eniten käytetyt huumeet?

Valitse yksi tai useampi.

- a. Kannabis
- b. MDMA (Ekstaasi)
- c. Amfetamiini
- d. Kokaiini
- e. Rauhoittavat, uni- ja kipulääkkeet ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen
- f. Muuta, mitä? _____
- g. En tiedä
- h. Koulussani ei käytetä huumeita

33) Kuinka moni kavereistasi käyttää huumeita? Valitse sopivin vaihtoehto.

1. Useimmat
2. Muutama
3. Vain harvat
4. Ei kukaan

34) Mitkä huumeet sinusta ovat alla olevan listan vaarattomimmat? Valitse kaksi (2).

- a. Kannabis
- b. MDMA (Ekstaasi)
- c. Amfetamiini
- d. Kokaiini
- e. Rauhoittavat, uni- ja kipulääkkeet ei-lääkinnälliseen tarkoitukseen

35) Kuinka vaikeaa sinun olisi saada seuraavia huumeita käsiisi Pietarsaaressa? Vastaa joka kohtaan ympäröimällä omaa mielipidettäsi vastaava vaihtoehto.

	Lähes mahdotonta	Tosi vaikeaa	Aika vaikeaa	En tiedä	Aika helppoa	Tosi helppoa
Kannabis	1	2	3	4	5	6
MDMA (Ekstaasi)	1	2	3	4	5	6
Amfetamiini	1	2	3	4	5	6
Kokaiini	1	2	3	4	5	6
Rauhoittavat, uni- ja kipulääkkeet ei- lääkinnälliseen tarkoitukseen	1	2	3	4	5	6

36) Lopuksi, vastaa alla oleviin huumeiden käyttöä koskeviin väittämiin ympäriömällä omaa mielipidettäsi vastaava vaihtoehto.

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	En osaa sanoa	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
a) Huumeiden käyttö on osa hauskanpitoa	1	2	3	4	5
b) Minusta on ihan ok, jos kaverini käyttää huumeita silloin tällöin	1	2	3	4	5
c) Huumeiden käyttö vaikuttaa pelkästään kielteisesti ihmisen elämään	1	2	3	4	5
d) Kaikenlaisen huumeiden käytön pitää pysyä laittomana	1	2	3	4	5
e) Yritän pysyä kaukana sellaisista nuorista, jotka käyttävät huumeita	1	2	3	4	5
f) Kannabiksen käyttö pitäisi laillistaa Suomessa	1	2	3	4	5
g) Nuorten huumeiden käyttö on heidän oma valintansa ja sitä jokaisen pitäisi kunnioittaa.	1	2	3	4	5
h) Suositut TV-sarjat ja artistit esittävät huumeiden käytön myönteisenä, nuoreen arkena kuuluvana asiana	1	2	3	4	5
i) Huumeet ovat vaikuttaneet myönteisesti meidän kulttuuriimme (esim. musiikkiin, huumoriin)	1	2	3	4	5
j) Meillä tulisi tehdä rangaistavuudessa selvä ero Kannabiksen ja muiden huumeiden välillä	1	2	3	4	5
k) Kannabiksen käyttö johtaa kovempien huumeiden käyttöön	1	2	3	4	5

Kysely loppuu tähän! Palauta lomake opettajallesi. Kiitos osallistumisestasi!